Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 22 (9704) | 1975 чылдың январь 26, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттиингеи | Өртээ 2 коп.

ЧАА ТЕХНИКА АЖЫГЛАЛДА

Кунцевонуң пос кылыр фабрикаларга дериг-херекселдер белеткеп, үндүрер заводунда беш чылдың доозукчу чылында автомат-биле ажылдаар беш нарын станоктарны эптеп тургускан. Ол станоктарның дузазы-биле химиктиг волокно үлеттүрүнүң чагын ёзугаар улуг эвес хемчээлдиг фильерлер дээр 50 муң ажыг хевзиг үттерлиг херекселди кылып үндүрер. Ол автомат-станоктар 25 кижиниң орнунга ажылдаар, а беш станокту шуптузун чаңгыс кижи башкарар. Ол чаа техниканы ажыглалга киирген түңнелинде кылыгларның шынары эки-жээн: фильерлер мурнунда 3—4 айда ажыглаттынып турган болза, а оларның хуусаазы барык ийи чыл апарган.

Кунцевонуң платина заводунуң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары Москваның өске-дээ бүдүрүлге черлериниң коллективтери ышкаш, техниктиг чаартылганың программазын калбаа-биле боттандырып турар. Бо чылын найысылалдың бүдүрүлгелериниң 100 цехтерин болгаш участоктарын механизастап, автоматчыдар деп шинтпирлээн.

• • •

Казаньның органиктиг синтез заводунда тургускаш, ажыглалда киирген Э-100 дээр комплекстиң үшкү ээлчээнге бедик шынарлыг этиленни алган. Ону Татарияның нефть бүдүрүлгелеринден алыр газтан Минибаевскиниң заводунга болбаазыраткан этан деп бүдүмел-биле кылып турар. Ындыг бүдүмелди дамчыдары-биле 300 километр хоолайны салган.

Э-100 деп комплекти чылда-ла он-он муң тонна этиленни бүдүрүп үндүрер кылдыр төлевилээн. Оон ачызында Казаньда ол завод чурттуң химия бүдүрүлгелеринге онза чугула 20 муң тонна полиэтиленни чыл санында немей кылып үндүрер аргалыг.

(СЭТА-ның корр.).

ЧУГУЛА СОРУЛГА

СЭКП Төп Комитединиң декабрь Пленумунуң шинтпирлери, аңаа СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган политиктиг түңнелдер болгаш боттуг сорулгалар база партияга, совет улуска СЭКП Төп Комитединиң Кыйгырыы партия организациязының бүрүзүнге, коммунист бүрүзүнге ажыл-чорудулганың дайынчы программазы болу берген.

«СЭКП ТК-ның декабрь (1974 чыл) Пленумунуң ажылының түңнелериниң болгаш партияның область организациязының сорулгаларының дугайында» айтырыгны чугаалашкан. СЭКП Тыва обкомунуң чоокта чаа болган пленуму кылдынган түүлдериниң болгаш чедир шинтпирлеттинмээн айтырыгларның база күш-ажылчы коллективтерде партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылдың бүгү талаларын ханы анализке үндезилээш, тодаргай, принципиалдыг байдал-биле сайгарып көрген.

Партия организацияларының удуртулгазы-биле ажыл-херекте чедишкиннерни пленум төлептиг-биле үнелевишаан, кол кичээнгейни чедир шинтпирлеттинмээн айтырыгларже, тоску беш чылдың доозар чылында чедип алыр кол чугула сорулгаларже угландырган. Чамдык партия, профэвилел, комсомол организацияларының, совет болгаш ажыл-агый органнарының организакчы база политиктиг ажылының деңнели СЭКП-ниң XXIV съездизиниң негелдерилерге ам-даа долу хемчээл-биле харылап шыдавайн турар дээрзин ол пленумнуң доктаалында айыткан.

Үлетпүр бүдүрүлгенин тудугнун болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының чамдык коллективтери беш чыл планының контроль чурагайларындан хожудап турар. Үгле эрткен чылын безин республикада 49 бүдүрүлгенин 11-ри продукция бүдүреринин нинти хемчээлинин планын, 8-зи сайгарылга планын, 17-зи күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын күүсетпээн.

Капитал тудуунун талазы-биле ажылда улуг четпестер барын пленумнуң доктаалында айыткан. Беш чылдың дөрт чылдарында капитал салыышкынын чедир шингээдип албаан тудуг-монтаж ажылдарының база чурталга шөлүн ажыглалга киирериниң планнары күүсеттинмээн.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрери болгаш садары беш чылдың даалгаларындан дыка хожудап турар, республиканың ажыл-агыйлары эрткен дөрт чылдарда күрүнеге 35 муң тонна тарааны, 8 муң тонна эттти, 594 тонна дүктү чедир сатпаан.

Транспорт, садыг, харылзаа болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының хөгжүлдезинде эптежип болбас четпестерниң барын пленумга демдеглээн. Үстүнде чижектерден ап көөрге бисте чедир шинтпирлеттинмээн айтырыглар хөй, хожудаашкыннарны шинтпирлиг ажып эртер дээш кылыр ажылдарның хемчээли аажок улуг бооп турар.

СЭКП ТК-ның декабрь (1974 чыл) Пленумунуң, аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган түңнелдерни болгаш түүлдерни база партияга, совет улуска СЭКП ТК-ның Кыйгырыын ажыл-чорудулгага хажык чок удуртулга, дайынчы программа болдурар деп партия обкомунуң пленумунуң доктаалында айтып турар. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ТК-ның декабрь (1974 чыл) Пленумунуң шинтпирлерин амыдыралга боттандырарынче коммунистерниң, комсомолчуларның болгаш бүгү ажылчы чоннарның күжүн мобилизастаар талазы-биле организакчы болгаш политиктиг ажылдың деңнелин улам ыңай бедидери — партия райкомнарының база эге организацияларын, совет болгаш профэвилел, ажыл-агый органнарының бирги чергенин сорулгазы кылдыр салдынган. Организакчы болгаш политмассалыг ажылга кол кичээнгейни беш чылдың нинти даалгаларын-даа база бо чылдың планнарында хуусаа бетинде күүседири дээш массалыг, дээштиг социалистиг чарышты калбартырының айтырыгларынче угландырар ужурлуг.

Декабрь Пленумунуң шинтпирлериниң база СЭКП ТК-ның Кыйгырыының ханы ужур-утказын кижи бүрүзүнге чедир тайылбырлаары-биле кады партия организациялары бистиң чедишкиннеривистиң болгаш мурнакчы дуржулганың, чедир шинтпирлеттинмээн сорулгаларның дугайында тодаргай анализке үндезилеп тургаш, бүгү талалыг, дээштиг пропаганданы калбартыр хүлээлгелиг.

Бо чылын бистиң республиканың ажылчы чоннарының алган социалистиг хүлээлгелери база-ла күжениишкиннинг. Оларның чамдыктарын көргүзерге мындыг: төрүүр 100 малга онааштыр 82 бызааны, 87 хураганны алыр, күрүнеге 120 муң тонна тарааны, 31,2 муң тонна эттти, 26,5 муң тонна сүттү, 2960 тонна дүктү садар. Бо бүгүнү чедишкиннинг күүседири ажыл-агый бүрүзүнүң кыштаглаашкынны хүр чаагай эрттиринден, часкы тарылга-га бүгү талалыг белеткелинден улуу-биле хамааржыр. Ынчангаш бо айтырыгларже амгы үеде партия организациялары, совет болгаш ажыл-агый органнары кошкаш дивес кичээнгейни салыр ужурлуг.

Партия болгаш күрүне аппарадының бүгү звеноларына ажылдың ленинчи стилин шудургу бадыткап, күш-ажылчы коллективтерге организакчы болгаш политиктиг ажылдың аргаларын улам сайзырангайжыдары, даандырган ажыл-херек дээш ажылдакчы бүрүзүнүң харыысалгазын бедидери, партияның болгаш күрүнеиң сагылга-чурумун бүгү талалыг быжыглаары партия райкомнарының, хоркомунуң болгаш эге организацияларының бир эң чугула сорулгазы болур.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМНАРЫ

1974 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының күүселдезинин түңнелдери

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң төөгүлүг шинтпирлерин амыдыралга боттандырышаан, калбаа-биле нептерээн. Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжында болгаш уткуштур планнарны күүсеткеннге үндезилээш, тоску беш чылдың дөрткү чылында чурттуң экономиказын дең-дески хөгжүдериниге, эртемге болгаш культура тургузуушкунунга чаа-чаа чедишкиннерни чедип алганын ССРЭ-ниң ТСЭ-зиниң дыңнадылында чугаалап турар.

Социал программаның хемчеглерин боттандырары үргүлчүлээн болгаш улустуң чаагай чоруун улам көдүрерин хандырган.

Улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинин 1974 чылда колкол көргүзүглери дараазында саннардан көстүп турар: хереглелге болгаш мөөңнээшкинге ажыглаттынган национал орулга 1973 чылдынга деңнээрге, 105 хуу болган; үлетпүр продукциязы — 108 хуу, оон иштинде бүдүрүлгенин ченсек-херекселдерин («А» бөлүк) кылып үндүрери — 108,3 хуу болгаш хереглел түүлдерин («Б» бөлүк) кылып үндүрери — 107,2 хуу; көдээ ажыл-агый продукциязы — 96,3 хуу; капитал фондуларны ажыглалга киирери — 104 хуу; капитал салыышкыны — 107 хуу; транспорттуң бүгү хевирлериниң чүүк саарылгазы — 106,5 хуу; ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның саны — 102,2 хуу; улус ажыл-агыйының талазы-биле ажыл төлевириниң фондузу — 107 хуу; ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ортумак ажыл төлевири — 104,3 хуу, колхозчуларның ажыл төлевири — 105 хуу; хереглелдиң нинтилел фондузу—106,3 хуу; чоннуң кижи санынга онааштыр боттуг орулгалар —104,2 хуу; үүрмектеп садар бараан саарылгазы—105,9 хуу; амыдыралга ачы-дуза чедиринин хемчээли — 109,5 хуу; чурталга бажыңнарының дужаагаи нинти шөлү —99,5 хуу; күш-ажылдың бүдүркүчүлүү: үлетпүрге — 106,5 хуу, колхозтарга болгаш совхозтарга — 98,3 хуу, тудугга— 105,9 хуу, демир-орук транспортунга — 103,9 хуу; улус ажыл-агыйының талазы-биле арыг орулга (деңневир өртектерге) — 110 хуу; даштыкы садыг саарылгазы—121,5 хуу.

Национал орулга барык 350 миллиард рубль (херек кырыында өртектер-биле) бооп, чыл дургузунда 14 миллиард рубль көвүдээн. Оон-биле кады национал орулганың дөрттүң үш хире кезээн хереглелге ажыглаан, а арткан кезээн — социалистиг бүдүрүлгенин калбартырына болгаш күрүнеиң өске-даа нинти хереглелдерилерге ажыглаан.

Экономиканы өстүрериниге үндезилээш, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директивларында айытканын ёзугаар улустуң материалдыг чаагай чоруун бедиериниң хемчеглерин чайгылыг чокка боттандырып чорудуп турар. 1971—1974 чылдарда ап чоруткан хемчеглериң түңнелинде 47 миллион кижиниг азы нийги ажылчын болгаш албан-хаакчы бүрүзүнүң ажыл төлевири улгаткан. 30 ажыг миллион кижиниг пенсиязын, акша дузаламчызын, стипендиязын болгаш өске-даа төлевирлерин улгаттырган.

1974 чылда үлетпүрниң продукциязы 490 миллиард хире рубль бооп, чыл дургузунда 37 миллиард рубльге көвүдээн. Көдээ ажыл-агыйының продукциязын 94 миллиард ажыг рубльге бүдүрүп үндүрген болгаш 1971—1973 чылдарда ортумак бүдүрүп үндүрүүшкүнүнден барык 5 хуу ажыш турар. Улус ажыл-агыйынга нинти түңү 98 миллиард ажыг рубльдиң кол фондуларын ажыглалга киргген.

Совет Эвилелиниң даштыкы садыг саарылгазы 38 миллиард рубль болган, оон иштинде Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң чурттары-биле саарылга үр хуусаалыг дугуржулгаларда көрген деңнелден ашкан.

Эртем-техниктиг депшилге нинтиниң күш-ажылынын бүдүркүчүлүүн улам улгаттырарына идегли болган. 1974 чылда нинтиниң күш-ажылының бүдүркүчүлүү 4,4 хуу улгаткан болгаш оон күсели-биле национал орулганың немей өзүлдезинин 80 хуузун алган, 4 миллион ажыг кижиниң күш-ажыл камналгазын хандырган бооп турар.

Эртем ажылдакчыларының саны 1 миллион 160 муң кижи четкен. Улус ажыл-агыйынга 3,9 миллион чогаадылаларны болгаш чаартыкчы сапалдарны ажыглаанындан чылга онааштыр санаарга 4 миллиард рубль камналга алдынган.

Үлетпүр бүдүрүлгезинин 1973 чылда немелде өзүлдезин планда 6,8 хуу кылдыр көрген болза, херек кырында 8 хуу болган. Продукцияның эң кол хевирлерин сайгарарының болгаш бүдүрүп үндүрериниң нинти хемчээлиниң талазы-биле чыл планы ажыр күүсеттинген. Пландан ажыр 7 миллиард рубль хире түүнүг продукцияны саарган.

Үлетпүрүнүң тус-тус адырлары продукция бүдүрерин 1973 чылдынга деңнээрге, мынчаар улгаттырган: электроэнергетика — 6 хуу, оттулар — 6 хуу; кара болгаш өңнүг металлургия — 6 хуу; химия болгаш нефть-химия үлетпүрү — 11 хуу; машина тудуушкуну болгаш демир болбаазырадыры—12 хуу; ыяш, ыяш болбаазырадыр болгаш целлюлоза-саазын үлетпүрү — 4 хуу; тудуг материалдарының үлетпүрү —7 хуу; чиик үлетпүр — 4 хуу; азын-чем үлетпүрү —8 хуу; культура-амыдырал болгаш ажыл-агый хереглелиниң бараанарын кылып үндүрери — 9 хуу.

Үлетпүрге күш-ажылдың бүдүркүчүлүүн чыл планында 6 хуу улгаттырарын көрген турда, херек кырында 6,5 хуу болган; күш-ажылдың бүдүркүчүлүүн улгаттырарының күсели-биле продукцияның 84 хуу немелде өзүлдезин чедип алган. Үлетпүр продукциязының бот-үнезинин болгаш арыг орулгалар талазы-биле план күүсеттинген; арыг орулга 13 хуу көвүдээн.

Үлетпүрүнүң нинти эвилел болгаш эвилелдешкен республикалар министерстволары шуптузу база эвилелдешкен республикалар шуптузу чыл планын ажыр күүсеткен.

Бүдүрүлгенин техниктиг сайыралы болгаш интенсификастаашкыны үргүлчүлээн.

1974 чылда бүгү чуртка нинтизи-биле продукцияның эң чугула хевирлерин бүдүрүп үндүргенин ССРЭ-ниң ТСЭ-зиниң дыңнадылында мынчаар көргүскен: бүдүрген электри энергиязы—975 миллиард киловатт-шак; тыпкан нефть — (газ холумактары-биле кады) — 459 миллион тонна; газ — 261 миллион кубометр; хөмүрдаш — 684 миллион тонна; бүдүрген шой — 99,9 миллион тонна; кач — 136 миллион тонна; кара демир прокады — 109 миллион тонна; демир рудазы — 225 миллион тонна; минералдыг чемнишчидилгелер (деңнээн сан-биле) — 80,3 миллион тонна, чемнештиг бүдүмелдериниң 100 хуузунга онааштыр — 19,3 миллион тонна; үүгүш камгалаар химия хереклелери (деңнээн сан-биле) — 387 муң тонна; химия волокнолары болгаш удазыннары — 887 муң тонна; автодугуйлар — 47,1 миллион кезек; демир чондурар станоктар — 225 муң кезек, оон иштинде саннар-биле башкарар программалыг станоктар — 4,4 муң кезек; приборлар, автоматчыдылга хереклелери болгаш оларга артык кезектер— 3,8 миллиард рубль; саналга техниказының хереклелери болгаш оларга артык кезектер — 2,2 миллиард рубль; демир-орук электровозтары — 358 кезек; автомобильдер — 1846 муң кезек, оон иштинде чүүк сөөртүр автомобильдер — 666 муң, чиик машиналар—1119 муң кезек; тракторлар — 531 муң кезек; көдээ ажыл-агый машиналары — 3465 миллион рубль; саазынар — 5 миллион тонна; цемент—115 миллион тонна.

1974 чылда 6619 миллион дөрбелчин метр хөвең-саазын, 724 миллион дөрбелчин метр дук, 796 миллион дөрбелчин метр лён, 1412 миллион дөрбелчин метр торгу пестерни; 18,1 миллиард рубльдиң даараглыг кылыгларын; 467 миллион санныг даштыкы хеп трикотажты; 684 миллион эжеш хөм идикти; 14,5 миллион тонна эттти (шуптузу); 1260 муң тонна мал үзүн; чалаң сүт продукциязын сүтче шилчилдерге 23,1 миллион тоннаны; 3,4 миллион тонна үүүш үзүн; 3,3 миллион тонна кондитер кылыгларын; 50,6 миллион санныг шактарны; 928 миллион санныг шаажаң-фаянс саваны; 293 миллион рубльдиң сорттуг савазын (шил болгаш хрустальдан кылган); 8,8 миллион санныг радиоприемниктерни болгаш радиоларны; 6,6 миллион санныг телевизорларны; 5442 муң санныг соодукчуларны, 960 муң санныг мотоциклдерни болгаш мотороллерлерни; 4,8 миллион санныг чадаг-тергелерни болгаш моторлуг чадаг-тергелерни; 4 миллиард рубльдиң мебелин бүдүрүп үндүрген.

(Уланчызы 2-ги арында).

МАССАЛЫГ ООЛДААШКЫН

«Тээли» совхозта хой ооолдаашкыны массалыы-биле эгелээн. Ында нинтизи-биле төрээн 2067 хойнуң чаш төлү хораваан.

Совхозтуң Кызыл-Даг салбырында төрээн 1050 хойдан ынча хураган менди алдынган. Салбырда кыштаглаашкынын нинти байдалы эки. Сакманщиктерни тус-тус коданнарже үлеп чоруткан. Суг-биле хандырылгада үзүктелиишкин болбайн турар. Чолаачылар Хомушку Очур, Семиспей Егоров олар малчыннарга сугну чогуур үезинде чедирип, кызымак күш-ажылы-биле малчыннарның хүндүткелин чаалап алган.

Нинтизи-биле совхозтуң коданнарында таарымчалыг байдалдарны тургускан. Малдың чаш төлүн хорамча чок алыр дээш чогумчалыг хемчеглерни ап турар.

Партияга, совет улуска СЭКП Төп Комитединиң Кыйгырыын совхозтуң бүгү малчыннары хүлээп ап, аңаа харыы кылдыр улам кызымак ажылдаарын шинтпирлээнивер.

С. ИРГИТ.

Техника септелгези

ЧАГЫГГА ХАРЫЫЛАВААН

Часкы хаву ажылдарынга белетхел «Тергелыг» совхозта норуп турар. Техника септелгези ам кидин түүк. Ам ийи тракторнуң капитал, 3 тракторнуң агар септелгезин дооскан. Көдээ ажыл-агый машиналарындан 25 ылыр белен.

Септекчилериниң таарымчалыг ажылдаарынга шаптыктан турар хүре болза, артык зектер чогу. Ылаңгыя моторнуң цилиндри, поршени тывылбас. Ол талазы-биле чагыгны Чадаананың «Сельхозтехника» салбырынга киргген. Ынчалзз-даа ол организациядан харыы-даа, дуза-даа мынчага чедир чок.

Т. ДАМБАЖЫК.

БИР ДЕМНИГ, ДЭЭШТИГ АЖЫЛДААР

Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозу иштики херектер органнарының 1974 чылда ажылының түңнелери болгаш 1975 чылда сорулгаларына турасхааткан хуралды Кызылга эртиргген. Аңаа республиканың иштики херектер министри С. С. Чакар илеткел кылган.

Иштики херектер органнарының ажылының культуразы, организастыг бедиги, бот-составтың сагылга-чуруму быжыккан. Социалистиг хоойлу-дуруму быжыглаарының, коммунизм тургузукчузу кижини кижизидериниң хемчеглерни ап чоруткаш, тодарадыкчы чылда чамдык түңнелдерни чедип алганын аңаа демдеглээн. Кемчерек үүлгедишкини элээн кызырылган. Үүлгеттинген херектериниң буруулуг кижилерни илередир талазы-биле Бин-Хем, Таңды, Ак-Довурак райхооркүүскомнарының иштики херектер киллдистериниң өске-даа коллективтериниң ажылы эки-жээн.

Хоойлу-дуруму быжыглаар, кем-херек үүлгедишкини-биле демиселди күштелдирер, профилактиктиг ажылды организастаар талазы-биле харыысалгалыг, нарын сорулга туруп турар. Ону чедишкиниг шинтпирлээрде хөй-нинтяге даянылы, ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң комиссиялары болгаш улусчу дружиналар-биле бир демиг ажылдаары негеттинип турар. Бо дугайын Бин-Хем, Чөөн-Хемчик, Таңды, Тес-Хем, Тожу, Кызыл райхооркүүскомнарының иштики херектер киллдистериниң начальниктери Р. Г. Антов, Н. А. Зырянов, В. С. Бабушкин, М. Д. Мыныр-оол, И. С. Григорьев, Е. С. Ключников, министерствонуң киллдис начальниги В. Ф. Федоров, республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. Х. Красный олар болгаш өске-даа эштер саналыга чугаалаан. Хуралдың ажылынга СЭКП Тыва обкомунуң секретары Д. К. Ооржак киришкен.

СЭКП ТК-ниң декабрь (1974 ч.) Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязының шинтпирлерин амыдыралга боттандырарынга иштики херектер органнарының ажылдакчы бүрүзү болунуң үлүүн киирер.

Ол-ла хуралдан 1974 чылда социалистиг чарышка тилекчи болган Бин-Хем райкоокомунуң иштики херектер киллдизинге (начальниги Р. Г. Антов) министерстволуң шилчиир вымпелин болгаш акша шаңналын тывыскан.

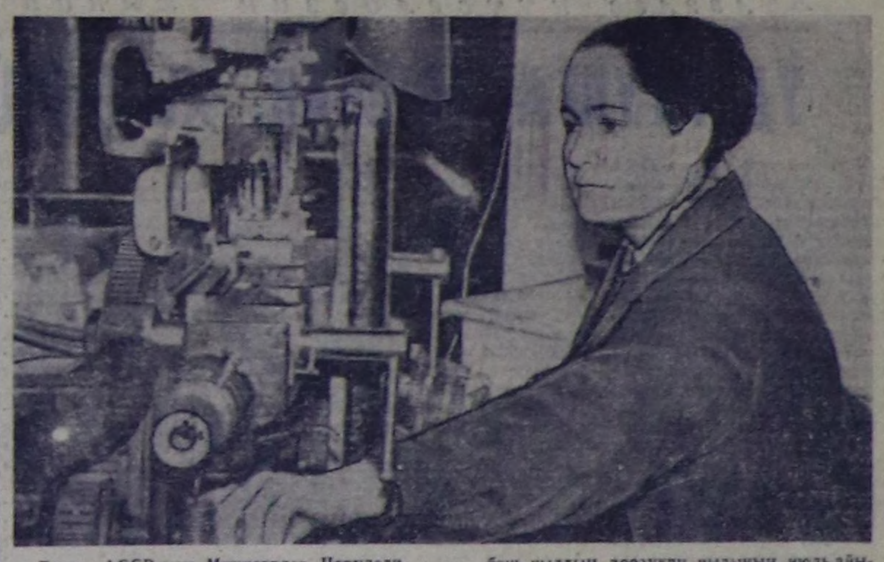

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязының линотип пегинин өрүкчүзү Надежда Быкова эткен чылын бедик көргүзүглерни чедип алган. Ол ам тоску беш чылдың доозукчу чылының июль айының үлүүнде ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Надежда Быкова дараазының солуунга кирер материалдарны өрүп олурары.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

Соолгу шакта

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

ПУР: 1974 ЧЫЛДЫҢ ПЛАНЫ КҮҮСЕТТИНГЕН

ВАРШАВА. (СЭТА). Эрткен чылын Польшаның нинтилеп-тиргеи секторда үлетпүр бүдүрүлгези дыка бедик темпилиг өскен. Оон хемчээли 12,2 хуу өскеи.

1974 чылда чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң планын Польша Улус Республиканың ажылчы чоннары чедишкиниг күүсеткеи.

Республиканың национал орулгазы эрткен чылын 1973 чылдыныдан 10 хуу хой болган. Материалдыг бүдүрүлгениң күш-ажыл бүдүркүчүлүү 7 хуу улгаткан.

1974 чылда бүдүрүлгениң нинтилел секторунга 11,3 миллион кижи ажылдап турган. Чурттуң көдээ ишчилери агаар-бойдус байдалы таарымча чок-даа болза, улуг чедишкиниг болган.

• • •

БОЙДУС КАМГАЛАЛЫ

БРАТИСЛАВА. (СЭТА). Словакиякың партия, күрүне болгаш хой-нинти организациялары долгандыр турар бойдус түүлдерин камгалаарынче улуг кичээнгей салып турар. Словакияның чазаа чылдын-на бо сорулгага ажыглаары-биле 300 миллион ажыг крон-акшаны тускайлап турар.

Бүдүрүлге суун арыглаар 500 ажыг станцияларны тургаи, энергия бүдүрүлгелериниң болгаш чурталга бажыңнарының одалгазын хомур-даштан мазутче шилчиткен, көдээ ажыл-агый механизаторларының кывар-чаар материалдарны душкан-на черинге төгерин хоруглаан.

1975 чылда Словакияга 300.000 чадаг ыяшты болгаш 10.000 хире чечектерни олуртур.

• • •

АЖЫКТЫГ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

БОНН. (СЭТА). Совет Эвилели биле ГФР-ниң аразында экономика талазы-биле үретүңнелдиг кады ажылдажылга ийи талага ажыктыг болбушаан, бистиң чурттар аразында политиктиг харылзааларга чогумчалыг салдарын чедирип турар — деп, Мюнхенде станок кылыр «Машинен-унд цанрадфабрик» компаниянын баштаар черинин кежигүнү Герхард Найп СЭТА-ның корреспондентизинге интервьюзунга чугаалаан.

Ол фирма-биле совет даштыкы садыг организацияларының аразында таарымчалыг харылзаалар тургустунган. «Машинен-унд цандрадфабрик» станоктарны болгаш дериг-херекселдерни Кам-АЗ-ка чорудуп берип турар.

Совет Эвилелиниң чагыглары фирманың заводтарын «ажыл-биле хандырарынга улуг салыышкынныг» бооп турарын Г. Найп чугаалаан.

Ол совет даштыкы садыг организациялары-биле ажыл-херекчи харылзааларының кайыдаа талага ажыктынын демдеглээш, амыы үениң таарымчалыг байдалы кады ажылдажылганың келир үеде улам калбарарынга идиг бээр дээрзинге идегели илереткен.

• • •

ТУДУП ХОРУГДААН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Бразилияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң кежигүнү Марку Антониу Козьюну Рио-де-Жанейронуң полициязы тудуп хоругдаан. Ол дугайын Ассошиэйтед Пресс агентилел Бразилияның найысылалындан дыңнаткан.

• • •

ДЖ. ФОРДТУҢ ИНТЕРВЬЮЗУ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Дж. Форд Эн-Би-Си телевизия компаниязынга интервьюзунга америк экономиканың «берге, кудулаашкынныг үеге» таваржын турарын болгаш чурттуң кыска-даа, үр-даа хуусаалыг бергелерге таваржын турарын медеглээн.

Чоокку Чөөн чүктө байдалдың дугайында айтырыгга харылаан, Дж. Форд ында «дайынның шыңгыын айылы» туруп турарын демдеглээн. Ооң-биле кады ол Чоокку Чөөн чүк чөрүлдээнин шинтпирлеп болурунга идегелин база илереткен. Каттышкан Штаттар ол айтырыгны «үе-үелеп шинтпирлээриниң» принцивин барымдаалап турарын президент чугаалаан. Бир эвес бо талазы-биле кандыг-даа чедимче чок болур болза, бистиң тайбың конференциязынга киржири-биле Женеваже ынап-ла чоруур апаарывыс чигзиниг чок —деп, ол база чугаалаан.

Совет Эвилели «Чоокку Чөөн чүк айтырыын шинтпирлээр талазы-биле боттуг рольду ойнап турарын» президент демдеглээн.

АКШ-тың боо-чепсек болгаш экономиктиг дузаламчызын үш катап улгаттырарын Израиль чедип алыр дээш орадажып турарының дугайында медээлерге холбаштыр Дж. Форд, ол дээрге Каттышкан Штаттарның-даа, Израильдиң-даа эргеажыктарынга дүжүп турар чүүл-дүр—деп бадыткаан.

• • •

Э. ФОРНУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ДАМАСК. (СЭТА). Израиль шериглерин оларның эжелеп алган девискээрлериндеи үндүрер болгаш Палестинаның араб улузунун дүрүм ёзугаар национал эргелерин катап тыпсырының дугайында КНО-нуң Чоокку Чөөн чүк талазы-биле шинтпирлериниң күүсеттиперинге Франция идиг кылыр—деп, Францияның Национал Хуралчының даргазы Э. Фор Дамаскыга аян-чоруунуң үезинде медеглээн.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМНАРЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

1973 чыл-биле деңиәэрге, 60 миллиард киловатт-шак электрознергияны; 29,9 миллион тонна нефтини. (газ конденсады-биле кады); 24,2 миллиард кубометр газты; 16,9 миллион тонна хөмүрүү; 3,9 миллион тонна шойну; 4,7 миллион тонна каңны; 8 миллион тонна минералдыг чемишчидилгелерни (чижеглеп алган эге хемчег-биле); 57,1 муң тонна химиктиг волокноларны болгаш удазыннарны; 129 миллион рубльдиң металл чондурар станоктарын; 500 миллион рубльдиң приборларын, автоматизация чепсек-херекселдерин болгаш оларның артык кезектерин; автомобильдер 244 муң кезек; 31,5 муң санныг тракторларны; 148 миллион дөрбелчин метр пестерни; 600 миллион рубльдиң дааралыг кылыгларын; 21,4 муң тонна мал үзүн; 94 миллион санныг шаажан-фаянс саваны хөйну бүдүрүп үндүрген. Өңнүт болгаш ховар металлларны, нефтехимияның, нефть болбаазырадылгазының продуктуларын болгаш продукцияның оон-даа өске хевирлерин бүдүрери көвүдээн. Эң чугула казымал байлактарыңы шинчилеп тыпкан курлавырлары өскен.

Үлетпүргүн ажылында дыка хөй четпестер бар турганын ССРЭ-ниң Төп Статистика Эргелелиниң дыннадыында айтып турар. Чамдык бүдүрүлгелер продукция саарылгазының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, акша-хөрөңгилерни мөөнүзүриниң талазы-биле доктааттынган онаалдаларны күүсетпээн. Каустиктиг сода, күгүр кислотазы, нефтеаппаратуразы, тараа ажаап алыр комбайнар, чазанылгага херек ыяш, целлюлоза, картон, пестерниң чамдык хевирлери, иштики болгаш даштыкы хеп трикотажы, хөм идик, балыктан кылган чем продукциязы, хеп чуур машиналар болгаш продукцияның оон-даа өске чамдык хевирлерин бүдүреринің планы чедир күүсеттинмээн; херек ассортиментилиг болгаш чогуур шынарлыг кылыгларны бүдүрүп үндүрери чамдык черлерде хандыртынмайн турар. Продукция бүдүрерин улам ыңай көвүдедириниң курлавырларын дыка хөй бүдүрүлгелер ам-даа четче ажыглавайн турар, бүдүрүлге күүлерин, ажыл шагын, чиг-этти ажыглаарында четпестер бар. Ажылдарга чаа киирген чамдык объектилерде продукция бүдүреринің, ботүнеин болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң төлевилелде көрдүнген көргүзүглери оожум шиңгээдип алдынып турар. Әртемнің болгаш техниканың чедишкиннери нептередир талазы-биле дыка хөй онаалдалар четче күүсеттинмээн.

1974 чылда көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери бойдустун берге байдалдары турда-ла 196,5 миллион тонна тарааны ажаап алган. Тарааның, чиг хөвеңниң болгаш оон-даа өске дыка хөй культураларның эки дүжүдүн алган. Эт, сүт, чуурга болгаш дүк бүдүрери көвүдээн.

Тараа бүдүрери әрткен чылын оон мурнунда чылларның дүжүдүнден хөй, ынчалза-даа эң хөй дүжүттүг 1973 чыл-биле деңиәэрге, оон әлүүн эвээш болган. Кол тараа культуразы — кызыл-тасты 83,8 миллион тоннаны, кукурузаны —12,1 миллион тоннаны ажаап алган. Ристиң эң хөй —1,9 миллион тонна дүжүдү чедип алдынган. Күрүне шыгжамырынче 73 миллион ажыг тонна тараа киргеи, ол дээрге беш чылдың баштайгы үш чылында киргеиин ортумаа-биле алганындан хөй болуп турар. Поволжьеиің, Ортаа Кавказтың, РСФСР-ниң төвүнүң болгаш Украин ССР-ниң ажыл-ишчилери тараа бүдүреринге улуг улуг-хуузун киргеи. Белорус ССР-ге, Прибалтика республикаларынга бедик дүжүт ажаап алдынган.

1974 чылда хөвен өстүрүкчүлери 1973 чылдың чедишкинин быжыглаан болгаш улам көвудеткен. Күрүне 8,4 миллион тонна чиг хөвеңни алган, ол дээрге ада-чурттуң хөвең ажыл-агыйының эң улуг чедишкини болуп турар. Үзбек ССР-ниң ажыл-агыйлары күрүнеге 5,3 миллион тонна хөвеңни саткан, Туркмен ССР-ниң ажыл-агыйлары миллион ажыг тонна хөвеңни дужааган. Таджик, Азербайджан, Казах ССР-лерге чиг хөвеңниң бедик дүжүдүн ажаап алган.

1975 чылда көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн болгаш ниити чыылдазын хандырарынче угланган ажылды чуртта чорудуп турар. Бо чылдың дүжүдү кылдыр күзүн тараан тараа культураларының шөлү 33,7 миллион гектар болган; 116,2 миллион гектар шөлдүг ацгысты аңдарган — ону 1973 чыл-биле деңнәэрге, 11 миллион хөй болуп турар.

Колхозтар болгаш совхозтар 1975 чылдың часкы тарылгазынга белеткелля калбарткан. Ажыл-агыйлар чазын тарыыр культураларның үрезиннери-биле хандыртынган, оларның хөй нуруузунда үрезиннери тарылга кондицияларынга чедирген. Дыка хөй шөлдерге ышк мөөнүзүр суттатты чоруткан; көдээ ажыл-агый техниказының массалыг септелгези калбарган; әрткен чылдың дүжүдүнге үндүргениниң хөй чемишчидилгелерни шөлдерге сөөртүп төккен.

Малдың баш санының өзүлдези болгаш малдың база куштун продуктулуг чоруун бедилери хандыртынган.

1973 чылда бүдүргениниң деңнелинден 1974 чылда бүдүргениниң хемчээли эштин 7,3 хуу, сүттүң 4 хуу, чуурганың 7 хуу болгаш дүктүң 6, 4 хуу ашкан. Ол-ла үениң дургузунда бир инектеи сүттүң ортумак саалдазы 2 хуу, кыс дагаа чуургазы 3 хуу немей көвүдээн.

Оон-биле чергелештир дыка хөй колхозтарда болгаш совхозтарда малдың баш саны болгаш оон продуктулуг чоруу оожум өзүп турарын, чем белеткелиниң планнары чедир күүсеттинмээнин, күш-ажылдың болгаш акша-хөрөңгилериниң чарыгдалдары ам-даа хөй болуп турарын; фермаларда ажылларның четче комплекстиг механизаттынмаанын ССРЭ-ниң Төп Статистика Эргелелиниң дыннадыында чугаалап турар.

Бүгү категорияларның ажыл-агыйларында мал ажылының продуктуларын күрүнеге садып алганы болза: мал биле куштун дириг турда деңзизи—16,2 миллион тонна, ону коң эштин деңзизинче шилчидерге —10,6 миллион тонна; сүт —55,8 миллион тонна; чуурга —30,9 миллиард санныг болган. Күрүнеге мал, куш, сүт болгаш чуурга садарының улус ажыл-агый планын бүгү эвилелдешкен республикалар ажыр күүсеткен.

Колхозтарның ниити орулгазы 24 миллиард хире рубль болган, ол барык-ла 1973 чылдың деңнелинде хевээр арткан, ынчалза-даа 1971—1973 чылдарда ортумаа-биле турганындан 5 хуу немей көвүдээн. Совхозтар ниитизи-биле әрткен чылды арыг орулгалыг дооскан.

1974 чылдың төнчүзүнде чурттуң бүгү совхозтарының 80 ажыг хуузу шуут бот-орулга-чарылганың негелделерини өскүгаар ажылдаан.

Көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг базазы улам быжыккан.

Ажылдарның бүгү комплекизиниң аайы-биле көдээ ажыл-агыйны хөгжүдүрүнге күрүнеиин болгаш колхозтарның капитал салыышкыннары 28,4 миллиард рубль болган. 1973 чылдыынга деңнәэрге күрүнеиин болгаш колхозтарның капитал салыышкыннары 9 хуу өскен.

Көдээ ажыл-агый 63,9 миллион тонна, азы 1973 чылдаазындан 5,4 миллион тонна хөй минералдыг чемишчидилгелерни, 2 миллион тонна ажыг мал чеми фосфаттарны, азы 1973 чылдаазындан 528 муң тонна хөй фосфатты алган. Көдээ ажыл-агыйга техниканың эң чугула хевирлерин, минералдыг чемишчидилгелерни болгаш мал чеми фосфаттарны бээриниң планы күүсеттинген. Тараа ажаар комбайнларны болгаш калийлиг чемишчидилгелерни бээриниң планы чедир күүсеттинмээн.

2,3 миллион гектар шөлге арга-арыгны катап тургузар ажылдарны чоруткан.

Транспорттун бүгү хевирлериниң чүк саарылгазы 4,9 триллион тонна-километр болуп, мурнундагы чылдыынга деңнәэрге 6,5 хуу көвүдээн. Демир-орук, далай, хем болгаш автомобиль транспорту-биле чүктер дажыглаарының планын хуусаа бетинде күүсеткен. Агаар транспорту-биле чүк дажыглаарының болгаш пассажирлер аргыштырарының ниити хемчээлинің планы база хуусаа бетинде күүсеттинген. Пассажирлер аргыжылгазы 700 миллиард пассажир-километр болуп, 6,5 хуу көвүдээн.

Харылзаа - бүдүрүлгелери (почта, телеграф, телефон, радио) харылзаа продукциязының ниити хемчээлиниң талазы-биле чыл планын күүсеткен болгаш продукцияның хемчээли 1973 чылдыынга деңнәэрге 8 хуу көвүдээн. Арыг орулгалар планы күүсеттинген.

Әрткен чылын күрүнеиин чаа улуг 350 чыгам үдетпүр бүдүрүлгелерин, а ол ышкаш ажылдап турар бүдүрүлгелергे хөй санныг чаа цехтерни болгаш бүдүрүлге черлерин ажыглалга киргеи деп, ССРЭ-ниң ТСЭ-зиниң дыннадыында чугаалаан.

Күрүнеиің болгаш колхозтарның акша-хөрөңгилериниң күүсели-биле көдээ ажыл-агыйга 4,3 миллион баш мыйыстыт бода мал, 3,7 миллион баш хаваи, 5,6 миллион баш хой, өшкү, 23 миллион датаа кирер казааларны ажыглалга киргеи. Мал ажылының 1,1 миллион баш хаваннарны өстүрер болгаш семирти азыраар улуг күрүне комплекстерин ажыглалга киргеи. Суггарылгалыг бир миллион ажыг гектар чаа черлерни ажыглалга киргеи. РСФСР-ниң кара хөрзүнүүр эвес зоназынга 320 муң гектар шөлге мелиоративтиг черлерни ажыглалга киргерин боттандырган.

Акшаландырышкынның бүдестериниң күүсели-биле улус ажыл-агыйынга капитал салыышкыннар 105,7 миллиард рубль болган. 1973 чылдаазынга деңнәэрге бүгү капитал салыышкыннар 7 хуу көвүдээн. Тудугга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 5,9 хуу немей өскен.

Керээлиг ажылдарның хемчээли мурнундагы чылдаазынга деңнәэрге 6 хуу улгаткан; керээлиг ажылдар планы 99 хуу күүсеттинген. Колхозтар аразының тудуг организацияларының күүсеткен ажылдарының хемчээли 9 хуу улгаткан.

Планнаашкының болгаш экономиктиг идиг бериишкининиң чаа системазын өзүгаар 1974 чылда 1574 тудуг-монтаж трестери, бажың тудар комбинаттар болгаш керээлиг ажылдаар өске-даа организациялар ажылдап, олар улус ажыл-агыйынга хамаарышкан керээлиг ажылдарның бүгү хемчээлиниң 51 хуузун боттарының күүжү-биле күүсеткен.

Әрткен чылын тудугнуң техниктиг деңнелин улам бедидериниң ажылдарын чоруткан. Тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнези 0,4 хуу чиңгээн. Арыг орулгалар 10 хуу көвүдээн.

ССРЭ-ниң ТСЭ-зиниң дыннадыында демдеглээнин өзүгаар алырга, капитал тудугда четпестер ам-даа бар, улус ажыл-агыйының болгаш үлетпүрүнүң чамдык адырлары кол фондуларны болгаш бүдүрүлге күүлерин ажыглалга киреринің планын күүсетпээн; чамдык тудугларга тудуг-монтаж ажылдарының планын күүселиринге хожудаашкының болдуруп, дериг-херекселдер-биле болгаш төлевидел-смета документациязы-биле өй-шаанда хандырбаан. Доозулбаан тудуг чыл дургузунда әлүүн көвүдээн болгаш ооң хемчээлдери доктааттынган нормативтерни ажа берген. Дыка хөй тудуг-монтаж организациялары керээлиг ажылдарның, күш-ажыл бүдүрүкчүлүүн өстүреринің болгаш арыг орулгалар алырының планнарын күүсетпээн.

Улус ажыл-агыйында ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның чылда ортумак саны 99,6 миллион кижи болуп, чыл дургузунда 2 миллион ажыг кижи, азы 2,2 хуу немешкен. Колхозтарның ниити ажыл-агыйында ажылдап турар колхозчуларының чылда ортумак саны 15,7 миллион кижи болган. Мурнундагы чылдарда ышкаш кижилер ажылбиле бүрүн хандыртынган турган; чурттуң чамдык районнарынга ажылчын күүжү чедишпейи турган.

Чоннуң кижи санынга онааштыр боттуг орулгалар чыл дургузунда 4,2 хуу немей өскен.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның әвээш хемчээлдиг ажыл төлевирин айда 70 рубль чедир бедидерин 1974 чылда үргүлчүлевишаан, улус ажыл-агыйының бүдүрүлге адырларында ажылдап турар ажылдакчыларның ортумак төлевирлиг категорияларының тарифтиг шалыңнарын болгаш албан-дужаал шалыңнарын база улгаттырган. Әрткен чылын ол хемчеглерни Казах ССР-ге, Ортаа Азияга, Поволжьеге, Волга-Вятск районунга, Донбасска болгаш Ростов облэска боттандырып дооскаш, чурттуң өске-даа чамдык районнарынга эгелей берген. РСФСР-ниң кара хөрзүнүүр эвес зоназында көдээ болгаш ыяш ажыл-агыйында тракторист-машинистерниң күш-ажыл төлевирин бедиткен, үлетпүрүнүң, тулугнуң, транспорттун болгаш харылзааның Урал районнарында турар бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының ажылчыннарының база албан-хаакчыларының ажыл төлевиринге район коэффициентилерин киргеи, ол коэффициентилерни оларга мооң мурнунда доктаатпаан турган.

Чурттуң әвээш хемчээлдиг ажыл төлевирин бедидерин боттандырган районнарынга айда 70 рубль чедир хемчээлдиг ажыл төлевири ап турар бүгү ажылчыннардан болгаш албан-хаакчылардан үндүрүг тыртарын соксеткан болгаш айда 90 рубль чедир ажыл төлевириниң үндүрүг хемчээлин кызырган.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның айда ортумак акша ажыл төлевири 1973 чылда 134,9 рубль турганындан 1974 чылда 140,7 рубль чедип, 4,3 хуу немей өскен. Колхозчуларның күш-ажыл төлевири 5 хуу немей өскен.

Хереглелдиг ниитилел фондуларындан чоннуң алган төлевирлери болгаш чиигелдерлери 83 миллиард чыгам рубль болуп, 1973 чылдаазындан 5 миллиард рубль хөй болган.

Эвээш шалыңныг өг-бүлелерниң ургуларынга немелде пособие бээрин 1974 чылда боттандырып чоруткан болгаш инвалидтериң база азырадыкчызын оскунган өг-бүлелериниң пенсия хандырылгазын эки-житкен.

Ажылга кассаларынга чоннуң салыышкыннары 10,2 миллиард рубль немей көвүдээн.

Күрүне чээшкиниринің облигацияларының өртээн хуусаа бетинде төлеп берип эгелээн.

Күрүне болгаш кооператив садының үүрмектеп садыглаар бараан саарылгазы 195 миллиард рубль болуп, деңнештирген өртектер-биле 1973 чылдаазынга деңнәэрге, 10,9 миллиард рубль көвүдээн. Үүрмектеп садыглаар бараан саарылгазының чыл планы чуртка пинтизи-биле 99,5 хуу күүсеттинген. Бараннар садыглаары өскен-даа болза, чамдык бараннарга чоннун негелдези долдур хандыртынмайн турар.

Чоңга чедирип турар амыдыралчы ачы-дузаның хемчээли 9,5 хуу, ооң иштинде көдээ черлерге —12,3 хуу немей өскен. Амыдыралчы ачы-дуза чедирери хемчээлиниң талазы-биле план күүсеттинген.

Чурттуң экономиказының улам ыңайы көдүрлүүшкүнү, үүрмектеп садыглаар бараан саарылгазының болгаш чоңга чедирип турар ачы-дузаның өзүлдези акша эргилдезиниң туруштут чоруун хандырган.

Чуртталга болгаш культура-амыдырал тудуун улуг хемчээлдерге боттандырган. Күрүнеиин, колхозтарның болгаш чоннуң акша-хөрөңгилериниң күүсели-биле чаа, чаагайжыды туттунган 2 миллион, 250 муң квартираларны болгаш хууда чурталга бажыңнарын ажылалга киргеи, оларның ниити шөлү 110 миллион дөрбелчин метр чыгам болган. Әрткен чылын боттарының чурталга байдалын 11 миллион ажыг кижи эжиждип алган. 1,6 миллион өреникчи олуттуг чаа ниити әртем школаларын, школа назыны четпәэниериниң 420 муң олуттуг албан черлерин, хөй санныг эмнелге черлерин, поликлиникаларны болгаш культура-амыдырал объектилерин туткаш, ажыглалга киргеи. Хоорайларны болгаш суурларны улам ыңай чаагайжыдар талазы-биле ажылдарны чоруткан.

Улус өөредилгези болгаш культура улам хөгжүүн. Чоңга медицина дузаламчызы улам эжиждүүн.

Совет Эвилелиниң чоннуң ниити саны 1975 чылдың январь 1-де 253,3 миллион кижи болган.

(СЭТА).

Политөөредилге чоруп тур

ДЕҢНЕЛИН БЕДИДЕР

Чоннуң күш-ажылчы идепкейиниң көдүрлүүшкүнүн улам быжыглап, хөгжүдери, мурнакчы дуржулганы нептередип, социалистиг чарыштын дээштинин бедидериниге кичээнгейин угларын бистин бүгү пропагандисчы, масса-политиктиг ажылывыстың кол сорулгаларының бирээзи деп, СЭКП ТК-ның декабрь (1974 чыл) Пленумунга демдеглээн. Бо херекке чедишкинни хандырарының эргежок чугула бир фактору политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге болуп турар.

СЭКП райкому, парторганизациялар 1974—1975 өөредилге чылында партия болгаш комсомол өөредилгезинин бүгү-ле эвеноларынга кичээлдерни организастыг эгелээн. Партия организациялары өөредилгеге четчеләэшкинин үезинде коммунистерниң, комсомолчуларының, партия кежигүү эвес активтиң өөредилгезин организастаар талазы-биле чедип алган эки дуржулгаларны нептеретпишаан, әрткен өөредилге чылында турган чамдык четпестерни катаптавас дээш боттуг хемчеглерни алган.

1973—1974 база 1974—1975 өөредилге чылында партия райкомунун бюрозунга политиктиг, экономиктиг өөредилгени удуртуп турарының дугайында «Искра» колхозта партком секретары С. Хертектин, «Октябрь 30 чылы» колхозта партия организациязының секретары М. Монгуштун, «Тыва» совхозта партком секретары К. Кууларның, № 463 мехколоннада партия эге организациязының секретары Ч. Сендажының илеткелдерин дыннаан. Өөредилгепиң чорудулгазында эки талаларны аңаа демдеглээш, чамдык четпестерни илередип, ону эжиждиринге хамаарышкан тодаргай хемчеглерни хүлээп ап, практиктиг дузаны чедирген.

Партия өөредилгезиниң болгаш комсомолдун политиктиг чырыдышкын системаларынга СЭКП-ниң XXIV съездизинің ажылдан кылганы теоретиктиг түңнелдерни, партияның экономиктиг политиказын, ленинчи национал политиканың, интернационалчы болгаш шериг-патриоттуг кижизидилгениң чугула айтырыгларын өөрениринче кичээнгей салдынган.

Өөредилге чорудуушкунунга кол чүве — пропагандист кадрлар-биле ажылды эжиждери болурун барымдаалааш, оларның семинарларын үе-үелеп эрттирип, дуржулга солчуушкуннарын, организастаан. Ооң түңнелинде партия организациялары политшколаларының, теоретиктиг семинарларының пропагандистериниң ажылынга хынаддаларны чорудуп, кичээлдерге дыннакчыларның кээп турарын, өөренген темаларга семинар кичээлдерни эрттирип турарының байдалын кичээнгейге алган. Ылаңгыя «Алдан-Маадыр», «Чыраа-Бажы», «Большевик», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарда парткомнар (секретарьлары Ч. Ондар, Г. Канчыыр-оол, Д. Хертек, К. Куулар) партия, комсомол өөредилгезинге партийжи удуртулганы эжиждиткен.

«Большевик» совхозта коммунистиг моральдың принциптерин өөренир бөлгүм (пропагандизи Б. Монгуш), «Алдан-Маадыр» совхозта комсомолчу-аныяктарга партия дугайында бөлгүм (пропагандизи Х. Ооржак), СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта марксизм-ленинизмниң үндезиннериниң школазы (философия эртеминиң талазы-биле пропагандизи С. Куулар) эки ажылдыг деп санаттырып турар. Кичээлдер айыттыган хүн, шагында эртип, дыннакчылар тема бүрүзүнге конспектилерни кылып, семинар кичээлдерге идепкейлиг киржип турарлар.

Чамдык партия, комсомол болгаш профэвилел организациялары, ажыл-агый удуртукчулары марксизм-ленинизмни, экономиканың үндезиннерин, эргелеп-башкарылганың теориязын база практиказын пропагандалаарынга бар аргаларны ам-даа чедир ажыглавайн турар.

Ылаңгыя «Тыва» совхозтун дирекциязы (директору П. Балчыр-оол, партком секретары К. Куулар) ажылчын, албан-хаакчыларны экономиктиг өөредилгеже хаара тудар талазы-биле кошкак кичээнгей салган. Ында ажыл-ишчилериниң экономиктиг билиглер школазынга кичээлдер болбастаан. Кичээлдериниң демдеглел журналдары долдуртунмаан.

Совхозтун директору П. Балчыр-оол ажыл-агыйжы айтырыгларны удуртуп, башкарырынга өйлешкеш, экономиктиг билиглер школазының хүрээн уткан. Экономиктиг өөредилге талазы-биле администрацияның дужаалы чоокка чедир үнмээн. Партком секретары К. Куулар бо талазы-биле негелде чок ажылдаан.

Шак ындыг четпестер Лениң аттыг колхозта (даргазы Б. Дөңгак, партия организациязының секретары К. Тувак), СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта (директору Т. Пичен-оол, партком секретары К. Куулар) бар. Колхозчулар, ажылчыннар, албан-хаакчыларның экономиктиг өөредилгезин бедик деңнелге тургузар, олче ажыл-ишчилерни хаара тудар талазы-биле боттуг хемчеглер албаан.

Ынчангаш политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге чылын организастыг доозар, кичээлдериниң идей-теоретиктиг деңнелини бедидер дээш партия организацияларының база пропагандистериниң улам шудургу ажылдаары негеттинип турар.

«Белоруссияның партия организациязында идеология кадрларын шилилир болгаш кижизидер талазы-биле ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын удуртулга болдурбушаан, политиктиг база экономиктиг өөредилгени улам ыңай эжиждер, ол талазы-биле эки дуржулганы нептередир, четпестерни чайладыр сорулганы комплекстиг шинтпирлээринче кичээнгейни салыр бис.

Б. КАРА-САЛ,
СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

Хүлээлге күүселдезин хынап тур бис

УДУРТУЛГА КОШКАК, ХЫНАЛДА ЧОК...

Улуг-Хем районнуң «ҮТКА 25 чылы» совхозунуң ажылишчилери тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылының эгезинде бедиткен социалистиг хүлээлгени ап, күрүнеге 92 тонна дүк, 830 тонна сүт, 820 тонна эт садарын аазаан. Бүдүн чыл дургузунда ажылагыйның саанчылары, хойжулары күрүне мурнунга алган хүлээлгелерин күүседир дээш кызымак ажылдааннар. Чижээ, Арыскан салбырының сүт-бараан фермазының коллективи күрүнеге 345 тонна сүт садар хүлээлгезин 102,3 хуу кылдыр күүсеткен. А салбырда партия эге организациязының секретары, ында хойжу бригаданың бригадири Петр Чоллак-оолга удуртканы хойжу бригада күрүнеге 12,2 тонна дүк дужаар планын 12,8 тонна кылдыр күүсеткен. Ынчалзажок совхозтун өске хойжу бригадалары, Иштии-Хем сүт-бараан фермазы багай ажылдаан. Ынчангаш совхоз әрткен чылын дүк болгаш сүт садарының хүлээлгелерин күүседип шыдаваан. Ооң чылдагааннары чүдел?

Бо айтырыга харыы бээрибиле совхозтун саанчылары, хойжулары канчаар ажылдаанын каксы таныштырайн. Мооң мурнунда чылларда республикага безин ат-сураглыг турган Иштии-Хем сүт-бараан фермазы 1974 чылда сүттү бүдүрер, ону күрүнеге садар хүлээлгелерин күүсетпээн, 80 тонна сүттү чедир бербээн. А совхозтун күрүнеге садып турар бир кг сүдүнүн ортумак өртээн 19 копеек кылдыр алырга безин, ол ферма совхозка 15200 рубльдиң каражазын чедиргендир. А чайгы үеде Иштии-Хем фермазы малдың 82,6 тонна немелде деңзизин алыр турган, чүгле 34,1 тоннаны алган. Бир харлыг казыраларның хонукта немелде деңзизин 350 грамм чедирер турган, чүгле 125 граммга чедиргеи. Мыйыстыг бода малдың чайгы семиртилгезин багай чорутканы мы оор-на илдеп-дир. Ынчаларга күш-деңгели кошкак ажаалдазы багай мал хөй продукциияны берип шыдавас. Ол кымга-даа билиңгир.

Ол-ла фермада ол дөрт саанчы ажылдап турар. Олар чыл эгезинде тус-тузунда хүлээлгелерни алгылаан. А херек кырында чүгле чаңгыс саанчы — район Советиниң депутаты Ондар Суван-оол бир инектеи 1871 кг сүт сатташ, бодунуң хүлээлгезин күүсеткен. Арткан саанчылар аазаан сөзүнге ээ болбаан. Ынчаарга совхозтун шупту 29 саанчызындан чүгле ийи кижи 1974 чылда бир инектен сүт саап алыр хүлээлгезин күүсеткен. А Иштии-Хем сүт-бараан фермазының саанчылары Аина Санчай 604, Зинанда Доржу 605, Раиса Чооду 540, Татьяна Доржу 472, Раиса Бүрбү 475 кг сүттү боттарының чыл эгезинде алган хүлээлгелеринге чедирбээнинер. А совхозка саанчылар барыкла 78 тонна сүттү чедир бербээн.

Арыскан сүт-бараан фермазында амы байдал база-ла эки эвес. Ында сүт саалдазы дыка кызырылган. Чайгы үеде хүнде фермага 2000 кг сүттү саап ап турган болза, әрткен чылдың декабрь айда ол көргүзүг 500-ле кг болган, азы барык-ла дөрт катап кудулаан.

Салбырда ам саваң төнген. Ында 250 тонна сиген, 200 тонна силос арткан. Комбикорм үстүп турар. Байдал берге турда-ла, мал чемин камналга чок чарыгдап, сигенни малга хемчээл чок берип турар. Ынчаар чарыгдаарга мал чеми чедишпес болбайн канчаар. Кыш ам-даа олчаан, а салбырның удуртукчулары ниитиниң малын та чүүн-биле чемгерип, азыраар деп болап турар чүве?

Совхозтун хой ажылында байдал база ындыг. Дөрт хойжу бригадада 24 муң ажыг хой бар. Бежен ажыг хойжунуң иштинден чүгле 12 кижи 1974 чылда бир хойдан кыргып алыр дүк планын күүсеткен. Хүлээлге күүсетпээннериниң аразында коммунистер Степан Доржу, Дамдың Сундуй, Дамдын-оол Кошкар-оол, Санчай Бичел болгаш өскелер-даа бар. Ажылынга харыысалга чок болуп, арагалап турган Степан Доржуну ажылындан үндүргеи. Чамдык хойжулар әрткен чылын 100 хойга онааштыр 38-тен 76 баш чедир хураган мак саалдазы 2 хуу, кыс дагаа чуургазы 3 хуу немей көвүдээн.

Совхозтун саанчыларының болгаш хойжуларының ажылижи ындыг чедишкин чок болганы чүүн-биле тайылбырлаттынарыл? Ындыг айтырыгны совхозтун директору И. Гончарюкка, партком секретары Н. Кылын-оолга, кол зоотехник С. Лемешевскийге, Арыскан салбырының әргелекчизи С. Хураган-оолга салган мен. «Кол чылдагаан — быжыг чем баазазын тургузуп албаанывыста. Ооң-биле кады бисте хой хаваи бар. Оларга чылда 4000—4500 тонна комбикорм садып ап, чемгерип турар бис. А өске малдарга ооң чартыындан эвээш кезиин берип келдивис. Ынчангаш сүт саалдазының кудулаан чылдагааны ында. Ам Өвүрде 380 тонна хыыргыыш, Бии-Хемде 60 ажыг тонна саваң бар. Ону өөртүр транспорт тып чадап тур бис. Адак соонда боттарывыстан база хамааржыр апаар. Участок бүрүзүнде ажылды контрольдап шыдагайы турар бис» деп, директор харыы берди.

А парткомнуң талазындан кижизидилге ажылы кошкак болган. Күш-ажылдың сагылга-чурумунуң үрекчилери-биле, тус-тус кижилер-биле беседа чорутпаан. Оларның ортузунга политмассалыг ажылдарны чогуур деңнелинге чедир тургуспаан. Мал фермаларының болгаш хойжу бригадаларының аразында социалистиг чарышты калбартып, ону удуртуун четпес чоруткан.

Совхозта ажылчын комитеди (даргазы Х. Шойдук-оол) фермалар, бригадалар база тус-тус кижилер аразында чарыштыг организастап турзада, ооң керээзин чарбаан. Социалистиг чарыштың түңнелин үндүрерде ай, квартал түңнелдерин барымдаалавайн келген. Коллектив бүрүзүнүң төлөөлери бот-боттарыг-га аалдажып барып, дуржулгазын солчуп, чедер, четпестерин илеретчип көөр арганы ажылчын комитеди бербээн. Чүгле эш Шойдук-оол сүт-бараан фермаларына баргаш, кайы саанчы чежени саттанын, кым тиилекчи болганын чугаалап келген дээрден башка, мурнакчы кижилерни шаңнап, мактап, оларның материалдыг сонуургалын детківээн.

Социалистиг чарышты четпес организастап келгениниң түңнелинде саанчыларның-даа, хойжуларның-даа көргүзүглери 1973 чылдың деңнелинден безин чавыс болган. Ол айтырыгны моон соңгаар совхозта ажылчын комитеди эде көөр, ону долузу-биле холга алыр хүлээлгелиг турбуже, ол амдаа болур-чогууру-биле шиитпирлеттинмейн турар.

Специалист кижи — бүдүрүлгениң технологу болур турбуже, совхозтун кол зоотехниги С. Лемешевский чаа ажылдап эгелээнинге сылдан алгаш, бодунуң ажылынче ам-даа хаалып кирбейн турар. Ооң ажылының стили совхозта амгы байдалдың негелдезинге дүүшпес. Мал ажылында бар четпестерни чайладыр дээш идепкейлиг болгаш организакчы чоруун сл көргүзүп, бодунуң шүшпеп болгаш оожум байдалындан уштунар үези келген.

Оси ынай кол чылдагаанар болза бода-даа, шээр-даа малдың семиртилгезин совхоз багай чоруткан. Ынчангаш малдан алыр продуктуларны планнап турганынга чедирбейн барган. Хой кыргылдазының үезинде дүк чидириглиг болган. Ол дээрге малдың багай ажаалда, хайгааралындан, дүктүң эки хозалбаанындан, кыргылданы организастыг чорутпаанындан болган түңнелдир. Ону биле тура-ла совхозтун удуртукчулары: директор И. Гончарюк, партком секретары Н. Кылын-оол, кол зоотехник С. Лемешевский чогуур үезинде дээштиг хемчеглер албазны эллептиг. Ынчангаш совхозтун дүк болгаш сүт талазы-биле планнары күүсеттинмейн барганынга, бир дугаарында, совхозтун удуртукчулары буруулуг.

Ам сорулга болза, 1975 чылда әрткен чылдың частырыгларын катаптавайн, беш чылдың доозукчу чылында алган социалистиг хүлээлгелерни чедишкиниг күүседиринче совхозтун ажыл-ишчилериниң бүгү күжүн мөөнүзүр болуп.

Ш. ДОРЖУ.

ДОКТААЛ-БИЛЕ ТАНЫШКАШ...

«Хемчик» совхозтун малчыннары СЭКП Төп Комитениң партияга, совет улуска Кыгырыы-биле болгаш СЭКП Төп Комитениң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС база ВЛКСМ Төп Комитениң «Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир, 9-ку беш чыл планының доозукчу чылын чедишкиниг доозар талазы-биле көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» доктаалы-биле танышкаш, доозукчу бешки чылда бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар.

Амгы үеде кыштаглавашкының байдалы эки. Фермаларда болгаш кыштагларда сиген, көк-сула, дус болгаш концентраттыг чемнерни чедирген. Кызылдың сайгарылга баазазында холуксаалыг чемнерни совхозтун болгаш «Сельхозтехниканың» Кызыл-Мажалык салбырының автомашиналары-биле сөөртүп турар. Бүгү малды кышкы үеде суг-биле үзүктел чок хандырар сорулга-биле суг сөөртүр 4 автомашина, 3 трактор доктаамал график өзүгаар ажылдап турар. Суг алыр 3 кудук бар. Төп сүт-бараан фермазында саваң болгаш бөдүүн мал чемнерин ылбырады хайындырып бээр цехти кылган.

Амгы үеде төрээн 1950 хойнуң 1959 хураганы менди. Төрүүр коданнарже 38 сакманщикти чоруткан.

Совхоз дирекциязы, ажылчын комитеди малчыннарның социалистиг чарыжының негелдерини ажылдап кылгаш, оларга таныштырган. Бригадаларның, фермаларның бүдүрүлге хуралдарында малчын бүрүзү боттарының социалистиг хүлээлгелерин алган болгаш аразында чарыштыг.

Малчыннарның зооветеринарлыг өөредилгезинче совхоз дирекциязы болгаш партком улуг кичээнгейни угландырган.

Х. ОТУГАШ.

Комсомол хуралдары

ХОВУ-АКСЫ. (Телефон-биле). Бүгү-эвилелдиң комсомол хуралдары бистиң чуртта эртип турар. Хову-Аксы суурунуң будурулгелерде, цехтерде комсомол организацияларының хуралы бедик көдүрлүүшкүнүүр болуп эрткен.

«Тыва кобальт» комбинаттың гидрометаллургия цехинің комсомолчуларының хуралы болган. Аңаа парткомнуң, комбинаттың төлөөлери болурушкан.

Хуралга 1974 ажыл-агый чылының түңнелин үндүрүп, тоску беш чылдың доозукчу чылында бедиткен социалистиг хүлээлгени алганнар. Аңаа комсомолчулар Э. Далаа, В. Настюгин болгаш өскелер-даа санал бергеш, чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш кызымак ажылдаарынче эштерин кыйгырган. Хуралдың киржикчилери суурунуң бүгү комсомолчуларынга болгаш аныяктарынга кыйгырыгны хүлээп алган. Ында беш чыл планын күүседир дээш шудургу ажылдаарынче, Тиилелге хүнүнге чедишкиниг ужуражырынче болгаш өске-даа хүннүң чугула айтырыгларын шиитпирлежиринге идепкейлиг киржиринче аныяк ишчилерни кыйгыран.

Дараазында хүнде суурнуң комсомол активиниң хуралы эрткен. Аңаа ГМЦ-тің комсомолчуларының кыйгырыын деткээн.

Будурулгениң мурнакчызы коммунист Саая Дамбаевич Шойданны коллективтиң «шолбаны» деп улуг хүндүткел-биле адап турар. Ол «Сельхозтехниканың» Кызыл-Мажалык салбырынга 25 чыл ажылдаан. Шойдан моторнуң одалга системазының таарыштырылга ажылдарын хынаарының м

НАЦИОНАЛ ОКРУГТАРДА

Ферма да газ

Усть-Ордынскийиң бурят национал округунда Аларск районнуң Куйбышев аттыг колхозунда 390 баш мыйыстыг бода мал ажаал өстүреринiң комплекизи ажыглалда кирген. Ыында малды суггарары, саары, ооң өдээн аштаары бүрүнү-биле механизастаттынган. Чаа фермада котельная хоолайлары көзүлбес болуп турары кайгамчык: бүгү бажың-балгаттарны, кажааларны газ-биле одап турар, газты Ангарскийиң нефтехимия комбинадыдан автомашина-биле эккеп турар апарганы магалыг.

Боханск районнуң «Каменский» совхозта ийи муң баш хаваа өстүрер комплекс, ол-ла районнуң Чапаев аттыг колхозунда Шарагунскийиң куш фермазы, Аларск районнуң Ленин аттыг колхозунда мыйыстыг бода мал фермазы база газ-биле хандыртынган. Аларск районнуң Киров аттыг болгаш «Рассвет» колхозтарында ам тудуп турар фермалар бо чылдың бирги чартымында база газты ажыглап эгелей бээр.

Л. ПАВЛОВ,
СЭТА-ның корр.

Усть-Ордынскийиң бурят национал округу.

* * *

Тундраның кырында чырык

Киевтиң «Молодь» деп ном үндүрер черинен чогаалчы Василий Ледковтуң документалдыг тоожузуун украин дылга парлап үндүрген. Ол тоожу дээрге авторнуң намдар-төөгүзү болуп турар. Бодунуң өг-бүлезиниң чижээнге автор ненец улустуң амыдыралынга болган улуг өскерилгелерни көргүзүп, соңгу үүк Тундразының чурттакчыларының амгы салым-чолунда үндезин чаартылгаларның дугайын чугаалап турар.

ССРЭ-ниң чогаалчылар эвилелиниң кежигүү В. Ледков—номнарның, шүлүктерниң, тоожуларының, рассказтарның, тоолдарның, очерктерниң автору. Ооң чогаалдары делегейниң дыка хөй улустарының дылдарында очулдуртунган. Бижик билбес көшкүн иевжиниң оглу Соңгу үүк улустарының Ленинград институдун, Москваға литератураның дээди курстарын доосхаш, ненец-орус словарны тургузарынга киржип, ненец эге школаларның өөредилге номнарын тургузар талазы-биле комиссияның кежигүү болуп турган.

Ненец Василий Ледковтуң салым-чолу ол улустуң оон-даа өске литераторларының — Алексей Пичковтуң, Прокопий Явтысойнуң, Валерий Пырерконуң салым-чолунга дөмейлешкек. Тундраның көшкүн кижилериниң ажы-төлү дээди эртемни чедип алгаш, боттарының чогаалдарынга төрээн черииниң улуг чаартылгаларын алган-йөрээп чоруурлар.

Тундра чурттуг эртемденнериниң литература болгаш уран үүл ажылдакчыларының саны чылдың-на улам көвүдеп турар. П. Рочев ВАСХНИЛ-диң корреспондентküжигүү, көдээ ажыл-агый эртемниериниң доктору, М. Бармич филология эртемниериниң кандидады болу берген. Ненец эмчилер, башкылар, инженерлер, геологтар эмгежок.

Ю. НИКОНОВ,
СЭТА-ның корр.

Ненец национал округ.

* * *

Ыяш ажыл-агыйлыг черде

Кудымкар (Коми-Пермяк национал округ). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады В. Зубовтуң бригадазы —Самковскийиң ыяш ажыл-агыйында эң-не мурнакчы бригада. Ол бригаданың күш-ажыллы организастап турарының дуржулгазындан ыяш ажыл-агыйының бүгү ажылчыныары үлегер ап турар. Беш чылдың толарадыкчы чылының планын коллектив округка эң баштай хуусаа бетинде күүсеткен. Бедик мергежилдиң, техниканы болгаш ажыл шагын ажыктыг кылдыр ажыглаваның ачызында ол улуг чедишкиннери чедип алган. Оон аңгыда база бир чугула үүл бар. Округ бодунуң бежен чыл оюнга белеткеннип турар. Коми-пермяктар Коммунистиг партияның сагыш салыышкының, ажы-дуңма улустарның дүзазын бедин-биле үнелеп турар, округта эң чаа техника-биле чепсеглеттинген аажок сайзыраңгай ыяш үлетпүү тургустунган.

Арга-арыг иштинде суурларда амыдырал чаарттынган. Чаагайыктан бажыңнар, клубтар, магазиннер, школалар эмиелгелер туттунган, амыдырал-чуртталга хандырылгазы экижээн. Ыяш кезикчилериниң бажыңнарында радиоприёмниктер болгаш телевизорлар, газ плиталары бар.

Коми-пермяк улус партияның чаа планнарын боттарының хан-дамырындан чарылбас херээ кылдыр көрүп турар. Округтуң ажыл-ишчилери эвээш чарыглалдарлыг, хөй, эки продукция бээр дээш орааладжып турар.

А. КИПРИЯНОВ,
СЭТА-ның корр.

Коми-Пермяк национал округ.

* * *

«Ховуда булак»

«Ховуда булак» деп чыындыны үндүргениниң бээр чээрби чыл болган. Агинскийиң бурят национал округунуң эгелеп чоруур шүлүкчүлериниң Читага орус дыл кырынга үнген баштайгы номун ынчаар адаан. Чээрби чыл дургузунда округтуң литература каттыжыышкынының хүрээлеңинден сураглыг чогаалчылар болгаш шүлүкчүлер өзүп үнген. Оларның аразында Даширабдан Батажабай—Москваға парлап үндүрген «Оорлаткан аас-кежин» деп романның автору. Ооң сценарийни өзугаар «Чылгычының ыры» деп кинону тырттырган, ол бүгү чурттуң экраннарынга үнген. Цыңгэ Баллуев «Кижиниң нүүрү» деп роман-трилогияны бижээн, ону номчукчулар аажок сонуургаан. Цыдып Жамбалов «Чарылбас акыдуңмалышкы» деп талантылыг шүлүктер номун номчукчуларга белек кылдыр бараалгаткан, ол номну Иркутскиге парлап үндүрген. Ол округтан «Ховуда одунган» база «Алдын чаъс» деп романнарның автору—сураглыг бурят чогаалчы Жамсо Тумунов шылгарап үнген. Ам округтуң литература каттыжыышкынында чээрби ажыг авторлар бар.

Б. РАБДАНО,
СЭТА-ның корр.

Агинскийиң бурят национал округу.

* * *

Сургуттуң баштайгы поездизи

Нефтичилериң аныяк хоорайы Сургуттуң КАИ ажылдакчылары кудумчуларга эң баштайгы орук демдектерни тургускулаан, ол демдектер ында демир-орук шугуму баршың дугайын автомашиналар чолаачыларынга сагындырып турар. Обьтуң оң талакы эриинде Тюмень-Нижневартовск демир-оруун тудугжулар кылып турар, ол орук нефтилиг Самотлорга чедир 200 ажыг километр узун дурттуг болур.

Амдыызында хоорайда тудугжуларның материалдар сөөртүүнге ажыглап турар поездизиниң гудоктары дыңналып турар. Обьту кежилдир көвүрүгү эптеп доосканының соонда—бо чылын чайын аңаа баштайгы тепловоз чедип келир. Сургутка демир-орук вокзалын болгаш амгы үениң чуртталга суурун тударынга тудугжулар белеткеннип турар.

П. РЯБОВ,
СЭТА-ның корр.

Ханты-Мансий национал округ.

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

КОСМОСКА ХЕРЕЛДЕРНИ ШИНЧИЛЭЭР

ПРАГА. (СЭТА). Аңаа Венгрияның, ССРЭ-ниң болгаш Чехословакияның специалистери черииң «Ауос-эллипс» дээр кылымал спутнигинге тургузар аппаратураны болгаш программаны белеткээр дугайында протоколга ат салган. «Интеркосмос» дээр бөлүк спутниктер соонда бир дугаар ол автоматтыг орбита станциязы-биле хүнүү болгаш өртемчейниң херелдерин космоска канчаар херелденирин шинчилээр.

ССРЭ-БИЛЕ НАЙЫРАЛ ДЭЭШ

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияны тускай республика кылдыр чарлаанындан бээр 25 чыл болганынга холбаштыр массалыг митинг аңаа болган.

Парламентиниң улусчу палатазының даргазы Г. С. Дхиллон аңаа чүве чугаалааш, Индияның хосталганының соонда ооң улузу демократияның оруун, социал-экономиктиг хөгжүлдениң, Совет Эвилели-биле найыралдың болгаш кады ажылдажылганың оруун шилип алганын демдеглээн.

Индия-совет культура иниитилелиниң Национал чөвүлелиниң президентизи К. П. Ш. Менон республиканың тускай догуннап келгениниң чылдарында «биске Совет Эвилели ышкаш ындыг янзы-бүрү хевириниң улуг дузаламчызын көргүскен чаңгыс-даа чурт чок болган»—деп чугаалаай.

Митингге сөс ап чүве чугаалаан кижилер Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг өске-даа чурттар-биле найыралды, кады ажылдажылганы улам быжыглаарының чугулазын айтып турганнар.

ВДР. Хатай можунуң көдээ ажыл-агый машиналары бүдүрер заводу Ханойнуң механика заводу-биле дем каттыштырып алган, «Лотос-12» деп трактор бүдүрүп үндүрүп турар. Ол машина республиканың хоову-шөлдериниг болгаш оруктарынга бодунуң ажыктыын ылап бүзүредип көргүскен.

ЧУРУКТА: Хайхын можунуң Хунган кооперативиниде ажылдап турар «лотостар».

ВИА—СЭТА-ның фотозу.

Ак бажыңга ужуражыышкын

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Совет аныяктар солуннарының редакторларының АКШ-та чоруп турар төлээлерин АКШ-тың президентизи Дж. Форд Ак бажыңга хүлээп алган. Ак бажыңның дыңнатканы-биле алырга, беседа үезинде Дж. Форд дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарын үргүлчүлеп, совет-америк харылзааларны экижидери чугула дээрзин чугаалаан.

Ноябрь айда Совет Эвилелинге баар аргалыг болганын база Владивостокка барганының үезинде СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев-биле ужуражыышкынының дыка чедишкиниг болганын ол медеглээн.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневти келир чайын Каттышкан Штаттарга кээр боор деп маная турарын президент Дж. Форд чугаалаан.

ГКП неделязының чедишкини

БОНН. (СЭТА). ГФР-де «Герман Коммунистиг партияның неделязы»-биле холбаштыр хөй-хөй хоорайларда эртип турар массалыг митингилерде, хуралдарда муң-муң ажылчы чоннар — социал-демократтар, профэвилел активчилери, студентилер болгаш аныяктар организацияларының төлээлекчилери калбаа-биле киржип турар.

Герман Компартияның Баштаар черииң Президиумунуң кежигүү Ю. Ангенфорт Дармштатка чүве чугаалаш, ажылчыларның болгаш албан-хаакчыларның эрге-ажыктарын камгалаары ГКП-ниң хол сорулгазы болурун айыткан.

Саарбрюккенге болган хуралга ГКП Баштаар черииң Президиумунуң кежигүү К. Фриц Барының Германияның аныяктарының социал эргелерин камгалаары дээш идепкейлиг демисежиринче кыйгырган.

Секретариаттың медеглели

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Англияның эпископи баазазында дезип турар Кипр чурттуг сес муң турктерни Турцияже көжүрүп турары кипр улустуң хөй кезиниң тура-соруунга таарышпас болгаш ол ортулукту ийи чарар, Киприң тускайлаң чоруунга удур үүлгелиг болур. Ол дугайын Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Секретариадының ында парлаан медеглелинде айтып турар.

КНО-нуң Кипр талазы-биле резолюциязынга чөрүштүр Киприң хамаарышпас чоруун узуткаарынче угланган үүлгедиишкиннерни ТБЧ шиитпирлии-биле буруу шаап, ортулуктан даштыкы шериглерни шуптузун үндүрериң, даштыкыдан кандыг-даа холгаарлаашкыны соксадырын негээн.

ДИПТЕРДЕН

БРАТИСЛАВА. Словак телевидение Чехословакияны Совет Армияның хостаанындан бээр 30 чылынга таварыштыр документалдыг 18 фильмнерни белеткээн. Оларда Совет Армияның, бирги чехословак корпустуң болгаш Чехословакияның девискээринге турган партизан отрядтарының маадырлыг чоруктарының дугайында, республиканың 30 чыл дургузунда чедип алган чедишкиннериниң болгаш чехословак-совет кады ажылдажылганың, ЧССР-ниң улустарының амгы үеде амыдыралының дугайын чугаалап турар.

* * *

БЕРЛИН. Хостут Немец Профэвилелдериниң Каттыжыышкыны (ХНПК) биле Моолдуң профэвилелдериниң Төп чөвүлели совет профэвилелдери-биле сырый харылзааны үргүлчү ханыладыр дугайын МАР-ның МПТЧ-ниң төлээлериниң ГДР-ге чораанының дугайында дыңнадыгда айыткан. Ийи чурттуң профэвилелдериниң удуртукчулары социалистиг чурттарның ажы-дуңма организациялары-биле кады ажылдажылганың айтырыгларын, а ол ышкаш делегейниң профэвилелчи шимчээшкинииниң шугуму-биле хөделиишкиннериниң чаңгыс эвин быжыглаарының чугуда айтырыгларын көрген—деп, ол документиде айыткан.

* * *

ПАРИЖ. Ында Францияның Коммунистиг партиязының департамент федерацияларының бирги секретарыларының чөвүлел хуралы ажыттынган. ФКП-ниң Политбюро кежигүү, ФКП ТК-ның секретары Ролан Леруа чөвүлел хуралды даргалап турар. Аңаа ФКП-ниң Политбюро кежигүү, ФКП ТК-ның секретары Андре Вьеге илеткел кылган.

* * *

МАДРИД. Испанияның садыг балансызының карылгазы 1974 чылда барык ийи катап көвүдээн болгаш 7,3 миллиард доллар түңге четкен. Чурттуң төлевир балансызының дефициди база улгаткан. Ол түңнелди чурттуң эң улуг банкыларының бирээзи— Банка де Бильбаонуң дыңнадымында айыткан.

* * *

НИКОЗИЯ. Кипрге шериг базаларының херээ чок, ол империалистиг шериг белүктериниң тевер чери болбас ужурлуг. Тайбың камгалалының Бүгү-кипр комитединиң ында парлап, тараткан медеглелинде ынчаар чугаалап турар. Делегейниң идегелдиг хыналдазы-биле ол ортулукка долу Тайбыңны тургузарының эргежок чугула апарганын медеглелде чугаалап турар.

* * *

БОНН. Барының Германияның Соңгу Рейн-Вестфалия дээр эң улуг черииң чазааның иштинги херектер министерствозунуң санаа турары-биле алырга, ол черге кем-херек үүлгедиишкиннериниг удур «шыңгыы демисежир» дээр болза, полиция кезектериниң санын 10 муң кижи чедир көвүдедири чугула боон турар. Аңаа 1974 чылда кемниг херек үүлгедиишкини мурнунда турганындан 7,9 хуу көвүдээн болгаш 742 муң четкен.

* * *

ДУБЛИН. Көдээ ажыл-агый продукциязының садар чаа өртектериниң дугайында шиитпирни күүседириниң хуусаазын Европаның экономиктиг бөлүүлеиишкининиң министрлер чөвүлелиниң узатканынга Ирландияның тараачын чонунуң национал каттыжыышкыны удурланганын илереткен. «Тос чурттуң» көдээ ажыл-агый министрлери чоокта чаа Брюссельге хуралдаваш, шыңгыы чөрүдээниң уржуулдан бо айтырыг дугайында шиитпир үндүрүп шыдавайн, ону эвлечелиг сессияга — февраль 10-га чедир соңгаарлаткан.

* * *

ГААГА. Голландияның Берген-оп-Зом хоорайында транспорттуң «Меуз» дээр бүдүүлге черииң 25 чолаачыларын ажыл соксадымышкынынга киришкен дээш ажылдан үндүргеи. Ажылдан үндүрткеннериң аразында профэвилелдериниң эргежок хаш активчилери база бар.

Бүдүүлге эвлериниң хара туразында үүлгедиишкиннериниге удурланыышкынының демдээ кылдыр бөлүк чолаачылар ол бүдүүлгениң хаалгазының чанында аш чарлаанар.

* * *

ВАЛЛЕТТА. Капиталистиг чурттарда улам хедерээн кризистиң үезинде Совет Эвилели болгаш өске-даа социалистиг чурттар-биле садыгны калбартып, экономика талазы-биле кады ажылдажылганы хөгжүдери Мальта Республиканың быжыг туруштуг болгаш хамаарылга чок хөгжүүрүнүң кара чаңгыс таварымчалыг аргазы боон турар. Январь айда ССРЭ-ге, ПУР-га, ГДР-ге, ЧССР-ге болгаш ВУР-га чораан мальта чазак төлээлериниң кежигүнери ындыг түңнелди кылган.

* * *

ХЕЛЬСИНКИ. Финляндияның чазаа Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралга чедип алган түңнелдерге сеткил ханыышкының илередин, чоокку үеде ол чөвүлел хуралды бедик деңнелге доозарынга идеген турар—деп, даштыкы херектер министри А. Карьялайнен медеглээн. Ол, ГФР-ниң Финляндияда албан ужурында аян-чорук кылып чеде берген даштыкы херектер министри Г.-Д. Геншерге алдар болдурган шайлалгага чүве чугаалаш, ынча дээн.

Нинти-европа чөвүлел хуралының ажылын шыдаттынар-ла дүргени-биле Хельсинкиге эртирер төлээде, ону шалыпкын өзу-биле үргүлчүлээр дээрзинге Германияның Федеративиг Республиказының чазаа идеген турарын Г.-Д. Геншер бодунуң харыы сөзүнге чугаалаан.

* * *

АЛЖИР. Амгы үеде Анголада шилчилге чазаан тургузарынга болгаш чуртту колониализмниң салдарындан хостаар ажылды эгелээринге таарымчалыг бүгү чүүлдер бар боон турар. Анголаны хостаары дээш улусчу шимчээшкиниң (МПЛА) даргазы Агостиньо Нето аңаа аян-чорууның үезинде ынча деп чугаалаан.

Чурттуң патриоттуг бүгү күштериниң хамаарышпас чорукту Анголаның дүрген чедиг алырынче угланган сырый холбаалыг хөделиишкиннинге сеткил ханыышкынын ол база илереткен.

* * *

КАИР. Каирниң солуннарының бижин турарын өзугаар алырга, Египет Араб Республиканың Кызыл далай губернаторствозунда 12 америк нефть компаниялары амгы үеде нефть тывар дээш шинчилел ажылдарын кылып, чоруп турар.

Ол губернаторствонуң девискээринден уран рудазының чыдар черлерни тыпкан деп солуннар база дыңнаткан.

* * *

ТАНАНАРИВЕ. Малагасий Республиканың шериглерин дайынчы белен чорукта киргген. Тананариведе министерстволарның, радионуң болгаш телевиденнеиің бажыңнарын чепсектиг шериглер таңнылдаан турар. Габриэль Раманаңцуаның чазааның политиказынга удур күштериң хөделиишкиниң идепкейжээнинден ындыг хемчеглерни алган—деп, чурттуң «Малагаскар матэну» солуну бижээн.

* * *

КОТОНУ. Чурттуң кандаашкынга таваржып, каражадаан районнарынга аъш-чем чедирериге ажыглаары-биле Нигер Республикага белекке чорутканн совет чүүк машиналарын хүлээдириниң байырлыг өзулалы нигер найысылал Ниамеяга болган.

* * *

БУЭНОС-АЙРЕС. «Аргентинаның антикоммунистиг альянс» дээр фашистиг болүүлеиишкини база катап араатанзыг үүлгедиишкиниң кылган.

Автомат боолар-биле чепсеглеген элээн хөй идегеттер Кордова хоорайда үүнүп турар «Вос дель интериор» солуннуң типографиязында чаза таварын кирген. Ол идегеттер боо-чепсек-биле кыжаныр турган, эвлечелиг номер белеткеп турган ажылчыннарны бажындан үндүр ойлаткаш, типографияның дериг-херекселдерин чаза тепсип, мебельди болгаш сааның курлавырларын өрттедипкен.

(СЭТА).

Январь 26-да—Индий Республиканы чарлаанындан бээр 25 чыл ою

БУРУНГУ ЧУРТТУҢ АНЫЯКСЫЫ

Бихар — чурттуң соңгу талазында эң улуг штаттарның бирээзи, ында 60 млн. хире кижи чурттап турар. Бихарны Индияның «кара шурузу» деп адап турар. Ооң черииң иштинде эгээртинмес байлак, хамыктың мурнунда хөй хөмүрдаш чыдып турар. Ынчангаш ол амгы үеде чуртка таварышкан энергия кризизин ажып эртериниге чугула рольду ойнаар ужурлуг. Хөмүр-даш үлетпүрүн хөгжүдер талазы-биле Индий чазактың сагыш салыышкынының ачызында сөөлгү чылдарда хөмүр-даш тывыжы республикада өскен. Март 31-де төнер ужурлуг амгы 1974—1975 сан-хөө чылында ооң тывыжы 62,5 млн. тонна чедер, ол эрткен сан-хөө чылының ол үезинде 56,8 млн. тонна турган.

Ол өзүлде — хамыхтың мурнунда 1972—1973 чылларда Индияның хөмүр-даш тывар барык бүгү үлетпүрүн национализастаанының түңнели болган. Национал индустрияның ол чугула адырынга күрүне чүгле эртип турар чылда безин 1670 млн. рупий капитал салыышкынны киргген. Ол болза хөмүр-даш шахталарының мурнундагы хуу ээлериниң бүдүн беш чылда салыышкынындан барык беш катап хөй.

Бихар штат, бүгү чурт-биле бир дөмей, бодунуң хөгжүлдезинде нарын үеде турар. Индия үр үе иштинде англи колонизаторларның дарлалының аңаанга турган болгай. Олар чурттуң баңлаан тотчеглеп, национал индустрияның хөгжүүрүнге, социал болгаш экономиктиг депшилгеге бүгү аргаа-биле шаптыктап келген. Хамаарышпас чорукту чарлаадан бээр эрткен кыска хуусаа иштинде колониализмдеп арткан бүгү нарын айтырыларны шиитпирлээри шыдаттынмас турганы билдингир-дир.

Мооң ужурунда чуртта ядыы болгаш ажыл чок чорук, чоннуң элээн кезинде бижик билбес чорук ам-даа бар. 1971 чылдың чизези-биле алырга, индийлериниң 30 хуузу-ла номчуп, бижип билир боон турар. Ооң-биле кады чазактың деп-шилгелиг хемчеглериниге хөөнүү чок хуу бүдүүлгечилер саботаж кылып, үлетпүр эвлери капитал салыышкынарын кызырып, хуу сөдыгжылар болгаш помещиктер тараа болгаш чоннуң эрге-ажыктарын ооруп, ооң чылын Бихарга чазакка удурланыышкыны организастаарын ораладшкан. Ынчалза-даа ол ораладжыышкын депшилгелиг күштериң талазындан шыңгыы ойтур шавыышкынга таварышкан. Бүгү чуртка, ооң иштинде Бихарга массалыг чыскаалдар болгулап, оларның кирижикчилери реаксылыг күштериң сүлчээзин үзе шаварынга боттарының шиитпирлиин медеглээнер.

Бихарга болуушкун болза, индий улустуң эң хөй нуруузу чазактың социал-экономиктиг хемчеглерин, национал экономиканы хөгжүдеринче болгаш социалистиг чурттар-биле кады ажылдажылгаже угланыышкынын деткин турарын көргүскен. Соңгу чээрби чыл иштинде Индия индустриализацияның оруу-биле улуг шуурааашкынны кылган. Ылаңгыя прибор тудуушкуну болгаш электроника, ядролуг энергетика болгаш самолёт тудуушкуну дээн чергелиг, амгы үениң индустриязының ындыг адырларын чаа тургускан, күчүлүг электростанцияларны, кан шуткуушкунунуң, машина тудуушкунунуң дээш өске-даа улуг-улуг заводтарны туткан. Национал үлетпүрүү тургузарынга күрүне сектору аажок улуг ачылыг болган. Чурттуң бүгү талалыг депшилгезинге өзек болуп, ооң экономика талазы-биле хамаарышпас чоруун быжыглаар херекке улуг салыышкынны киирип турар.

Күрүне сектору даштыкы компанияларның хөрөңгилерин национализэстаарының болгаш чаа бүдүүлгелерин тударының күсели-биле калбарып турар. Индияның көскү күрүне ажылдакчыларының үнелеп турары-биле алырга, күрүне секторунуң, быжыгыышкынынга болгаш хөгжүлдезинге оиза чугула рольду ССРЭ-ниң болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттарның дузаламчызы ойнап келген болгаш ойнап-даа турар. «Ол дузаламчы турбаан болза, индустриализация талазы-биле чедип алган чүүлдеривисти чедип алыры берге турган...— деп, Индияның үлетпүр хөгжүлдезиниң болгаш хандырылга министри Т. А. Пан СЭТА-ның корреспондентизинге берген интервьюзунга чугаалаан. Ол ышкаш, аар индустрияның ол өзек адырларынга дерялгелерни ССРЭ-ниң техниктиг дузазы-биле туткан бүдүүшкунунуң Ранчиде, электри дерилгелериниң Хардварда заводтары, Дургапурда даг-шахта заводу болгаш өскелер-даа берип турар».

«Совет Эвилели-биле найыралдыг харылзааларның хөгжүлдези бистиң чазаавыстың принципиалдыг политиказының чижээ болур — деп, индий чазактың баштыны И. Ганди «Шабистан» солуга чоокта чаагы интервьюзунга медеглээн.— Бистиң чурттарывыстың аразында найырал чүгле ССРЭ бистиң экономиктиг хөгжүлдевиске үнелеп четпес дуза чедирип турар боорга хөгжүп турар эвес болгай. Ол болза ийи чурттуң барымдаалап турары ниити даштыкы политиха принциптериниге база үндезилеттинген».

Индия бөгүн — Азияда тайбыңга ынак эң улуг күрүнелериниң бирээзи. Ол тайбың болгаш тайбың хожа-хелбээ догуниаашкынның политиказын туруштуг чорудуп, империализмге болгаш неколониализмге удур демисежип турар. Мурнуу Азияда байдалды чогумчуларыга Индияның киирип турар улуг салыышкыны бүгүдүгге билдингир. Харын ооң идепкейлиг киржилгези-биле ол девискээрде бүгү күрүнелериниң аразында чаагай хожа-хелбээ харылзааларның тургустунарынга үндезин болган чугула дугуржулга ажылдап кылдынган.

Индий чазактың даштыкы политика талазы-биле угланыышкынынга бедик үнелелдя СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев 1973 чылдың ноябрьда индий парламенниг иристериниң чаагай чыды агаарда долу. Делииің төп магистралы «Рэджпатхта» (күрүне оруу) «Чакра» дугуйлары чураан янзы-бүрү өңнүг пөстер-биле каастаттынган. Ол болза буруңгаар туруштуг чоруурунуң буруңгу символудур. Ам «Чакра» болза колониалдыг артыышкынны чедишкиниг ажып эртип турарының, национал экономиканың үндезинин чедишкиниг тургузун турарының болгаш бо буруңгу чурттуң хамаарышпас чоруун быжыглаарының символу болуп турар.

Н. КОЛЬЦОВ,
(СЭТА-ның корр.).

ДЕЛИ.

* * *

ИНДИЯ. Чурттуң ийги улуг хоорайы, садыг болгаш туризм төвү Бомбейниң Эрик кудумчузу.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

ЧЕЛЭЭШ

АМЫДЫРАЛ ДЕГ ХӨГЛҮГ

Чазыс-чаагай арын-шырайын өөрүшкүнүң хүлүмзүрүү дады-ла долган чоруур. Ол хөглүг чаңы-биле бир-ле баштак чугааны эгелей каапкаш, ону хоюглаан ышкаш, тадыладыр каттырып каар. «Амыдыралдың боду дег хөглүг хирезиде, кижиниң кылык хайныктарын кээр, дерзии, кадыг-дошкун овур-хевирни ол ойнап тургузуптар. Ол дээрге ооң талантызының онзагай чажыды болгай аанн»—кылдыр боландым.

Бай ызыгуурлуг, турум, сыңзыы сүргей Кенден-Хуурак сагыжымдан черле ыравас. Ол дерзии идегеттиң Караны тудуп алгаш, «Чоп кончуг хей сен, ынча дыка хейтеп кээр. Ма, бо-дур!» Ам билдиң бе, хиличек деп түве ыдыг боор чоор!» —деп, аныяк кысты шагаайтап турганы бичии шаамда-ла мээң сеткилимде артып, ангы дайзыннарын көөр хөөн чок чорукту күштелдиргеи. «РСФСР-ниң культуразының тергиин» деп хөрек демдээниң эдилекчизи бо рольга дөрт чүс чыгам удаа ойнап келгении чугаалады. Артистиң оон өске ойнаан рольдарын сонуургаарымга, каттырбышаан уламчылады:

— Мээң тургускан овур-хевирлерим колдуу-ла дерзии, улуургак, туразы улуг дайзынар боор кижи болдур мен ийик. Көрүкчүлериң караанга ынчалдыр чаңчыга берген болгаш ындыг түве ийикпе, аныяк үеленде ынакшылдың үеллериг маадырларын ойнаарымга безин чон чиктии кончуг, чигзиниг-биле хүлээп алыр болгай...

Шыпап-ла республиканың хөгжүм-шин театрының хоочун артизи Дмитрий Даваевич Дамба-Даржаның тургускан чамдык овур-хевирлерин сактып көрээлиңер. Бир-ле дугаарында В. Көк-оолдуң «Хайыран бодунда» бай ызыгуурлуг —Кенден-Хуурак, С. Пюрбю биле В. Көк-оолдуң «Найыралында» Дуруяа-Мээрец, О. Саган-оолдуң «Оттуушкунунда» Көккей ноян, А. Островскийниң «Дүмбей эзнинде» чазыйчилби — Восьмибратов, Д. Гизат биле А. Файзиниң «Хорагай идиктеринде» чиижеңсадыгжы — Зия Гафуров болгаш өске-даа шиилерде бай, дүжүмет, төлеп чок маадырлар бистиң караавыска көстүп кээр.

Шиинге удурланышкак күштериң хөделишкининден ооң болуушкуннары улам чидиглениир болгай. Ынчангаш ниити утканы, кол маадыры илередиринге шаптараазынныг күштериң хөделишкини күштүг болган тудум, ону ажып эртип турар кол маадырларның кылыныглары улам бүзүреңчиг болур. Маңаа хамаарыштыр Д. Дамба-Даржаа мынчаар чугаалады:

— Чонкуң дайзынын ойнаары — нарын херек. Шииниң чидигленнишкининг көргүзүглеринге зал шимээргеп, көрүкчү сценада артистер ойнап турар деп чүвени үттүп алган, болуушкуннарның өртемчейинде, ооң маадырлары-биле чурттай бээр. Харын-даа залдан «кончуг дайзынны, кулугурну!» диггилээн өстер безин дыңналгылаар.

Артист каттырбышаан, бир-ле мындыг таварылганы сагынмышаан, чугаалады.

— 1940 чылда бир-ле дугаарында С. Токаның «Төңгүр-оол» деп шиизинге Чеденгей деп келдир кижи ролю ойнадым. Ону чон өөрүшкү-биле каттыржып хүлээп алган, а ооң соонда «Павлик Морозовка» кулак байларның талалакчызы Данилдиң овур-хевирин тургустум. Шин соонда театрдан үнүп олурумда, «Павлик Морозовту» көрген кезек школачы ооллар менче борбак харлар-биле дажап, «өскерликчиин согуцар, ооллар!»—деп турганнар болгай.

Дмитрий Даваевичнин чоннан үнген, улусчу талантылыг деп чугаалап болур. Ооң таланчыг үнү улустуң ырыларын күүседиргеге салымныг кылдыр чаяаттынган. Кажан ол «Кызыл-Чыраа», «Кара дуруяа», «Колхозумну» деп ырларны бадырыптарга, ындынныг-ла болдур ийин. Артист чоокта чаа бир улуг концертке, каш он чылдар мурнунда, ойнап турганы «Москвада час» деп оперетта-дан Карининиң арязын ырлаптарга, ооң үнү аныяандаазы хевээр-дир дээрзин көрүкчүлер сактып чугаалажыр болду. Концерттерге бола хову каргыраазын ол салыптар болгаш ооң каргыраазы пластинкаларда безин бижиттинген.

Д. Дамба-Даржаа алдан дөрттүү аразында бо-ла олурупкаш, шаңналдыг черлерге чедяр хүрежи берген турарын эки билир бис. Национал хүрешке сонуургалы ооң артист ажылынга база ажыктыг болган. Ол «Ак-көк хемниң кижилери» деп уран-чечен, өңгүт кинога өөге Комбунуң ролюн бүзүреңчиг болгаш солун кылдыр ойнаан.

Казах чугаалчы К. Мухамеджановтуң «Шорум ыйнаан» деп комедиязынга артист Д. Дамба-Даржаа солун овур-хевирни тургускан. Областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң оралакчызы Садыктың карак чаар, кажар, хоолургак аажычаңын артист бүзүреңчиг көргүзүп шыдаан. Артист сөөлгү үеде испан классик Лопе де Веганың «Таңды башкызы» деп каттырынчыг шиизинде Андроньонуң ролюн ажылдап турар. Ол база солун овур-хевир болуру чугаа чок.

Бежен харны харлап турар артизинис театр уран түүлүнүң хөгжүлдезинге эвээш эвес үлүг-хуузун киирген. Ол хөй-ниитиниң ажылдарынга идепкейлиг киржип келген. 1964 чылда Д. Дамба-Даржаа РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлүг бижин-биле шаңнаткан болгаш Ленинчи юбилей медалының эдилекчизи. Дмитрий Даваевич—ам чугаалыкчы ажыл-чорудулгазының чечектелиишкининиң үезинде артист.

В. СЕРЕН-ООЛ.

САЙЗАНАК

Новелла

Хой кадарып мунуп хүнзээн аңлын Комбу өөнүң үстүү чарыында эл кырынга кижеинеп кааш, дедир кел чыда, эрги сайзанак кырынга кылаштап келгеш, тура дүшкеп. Кезек кайгап тура, олуруп алгаш, сайзанактың ханаларын эдно, иштин аайлай салып эгелээн. Ол өйде бызаалар дозуп чораан Херелмаа Комбуну көрүп кааш, чоокшулады кылаштап келгеш:

— Ында чүү канчап олурарың, ол?— деп айтырган.

— Бээр чедип кел даан, Херел. Бо кымнарның сайзанаа ийик?.

Херелмаа Комбунуң чанынга чедип келгеш, сайзанакты көрүп кааш, дис бажынга олурбушаан, сайзанактың ханаларын одуртур холу-биле каминг сүйбагылааш:

— Бистин-ле-дир — дээш, өөрүшкүүнүң, сактыышкынныг оду чайыннаан кыдырыктыг кара-кара карактары-биле Комбуже эргелелдиг көрген.

— Ийе, бистин-дир. Ынчан сен беш, а мен алды хар үезин турган бис. Ол чылын аалдарывыс маңаа кады чайлаан. Хүннүң-не борта ийилээн сайзанакташ, сен авазы, а мен ачазы болуп ойнаар турдувус. Чашкы шагның шак бо оюнунуң бистиң амыдырал, салымчолувус-биле дүжү бергенин кайгаар-дыр мен. Бо көрдаан, ынчан-ла кажаалап каан «хойларывыс» ам-даа кажаазында турбушаан хевээр ышкажыл, үнүп оттазыннар, ажыдып көрем — дээш, Комбу сайзанактың чанында шевергин-шевергин шөйбек даштар-биле кажаалай салгылап каан, сайның чараш-даштарыңче холу-биле айытпышаан, ооң бир ханазын ажытпышаан, Херелмааже хүлүмзүрээн. Херелмаа арай эгениксээн аян-биле Комбуже көргеш:

— Ам сайзанактан олуруп алырывыска кайын боор, даарта сиген кезип чоруур кижи белеткеннип алгай сен, чоруулу че—дээш, Комбунун делгем эгиннеринин кырынга холдарын салган.

Олар сайзанактан ыравайн элээн үр олурганнар. Кайызыдаа ыыт чок, бот-боттарынче, сайзанакче көргеннер. Бодалдарга Комбунуң шериг соонда колхозунга чолаачылап, Херелмааның техникум дооскаш, мал эмчизи боон ажылдап турганы, комсомолчу путёвка-биле малчыннай бергени-даа сагындырган. Чашкы шааның ынак оюнунга, сайзанаанга, таварышкан ийи кижи холдарын дыңзыг тудушкаш, өөнче базыпкан. Оларны кежээки серии салгын эргелеп, коданда хөй хойнуң шимээнн уткуп турган.

М. ЭРЕС-ООЛ.

ДЕҢНЕЛГЕ

Хүлээлгезин ажыр ыылгаш,
Хүлүмзүрүг арнын долган,
Ажылындан чанып орар

Ажылчынга чоргааараар мен.

Ажыл дээрге хөлүш ыынныр,
Ажык-ноччаа дилекчизи —

Чалгаа, хоптан былдамыш эш
Чаржынчыг-даа, недизи чок.

А. КҮЖҮГЕТ.

ХАЯ КӨРЕМ

Төрээн Тывам! Амгы четкен бедиивистен
Төөгүүнүң ханызынче хая көрем.
Хемчик уну Оргу-Шөлге, Кара-Даггa
Кезек өйде хөлзээзинни сактып келем.

Дөспес эрлер дөңгүлерин буза чүткүп,
Төре херээн божаннады силгиир часчык.

Адаанын ап, эчис соруун четпезе-даа,
Алдан-Маадыр ады чонда мөнге арты.

Самбажыктар, Дажымалар хосалга дээш,
«Шапшылгаа баар кара бажын» алысса-даа,
Эгелеп каан чаагай хөрээн чону салган,
Эрге-шөлээ, аас-кежиин чаалап алды.

Ч. ЧАП.

АЙЛАҢ КУШКАШ

Адыр, мени дыңна, сарыым,
Айлаң-кушкаш чанывыста ужуп келди.
Ийн чүрек ханызында
Идеелдиң одун кыпсып ырлап берзин.

Өскен, төрээн черивистиң
Өөрүшкүлүг чуртталгазын улам чүтлеп,

Өзеи, сынның ыраажызы
Өткүт үнүн харам чокка бадырыпты.

Адыр, мени дыңна, сарыым,
Айлаң-кушкаш уран үнүн хөгжүм кылгаш,
Чуртталганың, ынакшылдың
Чуруттунмас чазын алгап ырлажыылы.

Б. МААДЫ.

Свердловскиниң киностудиязы Совет Тыванның аныяктарынга, аар үлетпүрүнүң баштайгыларынга тураскаан, «Мөгениң девии» деп оңнуг кинону тыртгырып турар.

ЧУРУКТА: кинодан кадр. Кинонуң кол маадыры Темир-оол аът шалбалап чор.

ХОСТУГ ШАКТА

«Евгений Онегинни» билир силер бе?

1. Романда бижиттинген болуушкуннар чүү хире үр үени хаара тудуп турарыл?

2. Шулуктээн романының кайы маадырлары шыдыраа ойнаар ийик?

3. Ленскийниң суурун чүү деп адаарыл?

4. Кым деп сураглыг шулукчу Татьяна-биле Москвага ужуражып, чугаалажыр ийик?

5. «Евгений Онегинни» тыва дылче кым очулдурганы база кажан тускай пом кылдыр парлаттынганыл?

ШҮЛҮК ДЫЛЫ

1974 чылдың сентябрь 24-те «Тываның аныяктары» солунга шүлүкчү Салчак Молдурганың «Тоолайты хем Тывада бар» деп шүлүү парлаттынган. Тоолайты хем Тывада бар бе азы чок бе дээр дугайты маргылдаа кылбайн, ук хемнин ырлаан шүлүктүң домактарының дугайында чугаалаайн.

Өредилге поппарында мергежилгелерни берзе-даа, өөреникчилерге сонуургаачыг болзун дээш, башкы болунуң күзели-биле, амыдырал-биле холбаар дээш-даа, солуннарда болгаш сеткүүлдерде парлаттынып турар материалдарны кичээлдерге база чечен чугаал бөлгүмнериге ажыглаар болгай. Ылаңгыя дыл башкызы чаа чугаалдарны онза сонуургаар, ону өөреникчилер-биле кады сайгарарга, өөреникчилерге немелде билигни бээр.

С. Молдурганың шүлүүнде чамдык домактарны сайгарып көрээли.

Аяар салгын чалгыг суйбап,
Чедишкен ай ында салдаан.

Бир дугаар домак төнмээндир, салгын улаштар кылдыныг кылыр ужурлуг, а мында ара үстүн калган. Ийгизи тода төнген. домак чараш, кежигүнмери тода ылереттинген.

Чемнээн балык ыржым хөлдү,
Амылыг дег, хөлбеңнеткен.

Чаңгыс бөдүүн домак. Балыктың (кол сөс) канчанганы тода. **Амылыг дег** дээп деңнелгениң ужуру билдинмес. Тодарадылга бе азы байдал бе? Бир эвес хөлдү балык амылыг амытан болуп алгаш, хөлбеңнедипкен деп билир болза, балык бодуу амылыг амытан-на болгай. Ынчаар сөглевес турган. Хөлбеңнээн амылыг ышкаш болган бе? Хөл боду база амылыг кылдыр билдинип болур.

Түвексингештин, башкы бо одуругларны кааватка, өскерзин көрүп болур.

Майгында бе, одагда бе,
Баян ынаар хөрүк баскан—

түңнелинде чүү болганыл дизе:

Магалыг ыр төктүп, шөйлүп,
Баастаан өр үн тода келген.

Мында үш бөдүүн домак көстүп турар. Бир дугаар домакты ап көрээли. Чурумал кижиниң сеткилинге чазгай, онзагай кылдыр билдинип келир. Хөл кыдында чорумал кижилер—туристер көстүр-дүр. Хөрүктү мында кым азы чүү базыпканыл? Баян (кол сөс), **Баян**—чүл бо? Ындыг аттыг кижи бе азы эдер-хааржак бе? Уран чечен чугаал дылынга баян-хөрүктү-даа базыптын болур-ла харын. Базыпканының түңнелинде ыр төктүп келгендир, артында өр үн. Чогум кайынын азы чүүден келгенил? Хөрүктен бе? Хөрүк ырлап турар ышкажыл. Кижиниң сагыжынга болза баяр ырлап тургу дег. Ынчаар билдинер-ле болгай. Кидыг боор, хөрүктда ырлап тургай-ла. Баяныың шимчээшкинин хөрүктүүнге демейлеп көргүскен — чугаалдың ураны ол чүве-дир. Баастаан өр үн дээнин мактаар мен, чүге дээрге баастаан кыс үн база турар деп билир кижи мен.

Алды айның дүнүн алгап,
Ай, хүн, (бо биче сектиг хөрээ чүл?) чүрээн аазаштылар...

Домак боду домак-тыр харын, чечен-даа, кол сөзү — ай биле хүн. Утказын илередири будулгаазыныг. Кымнар азы чүлер? аазашканыл? Ай биле хүн. Канчаар билип алырыл—дээрде планеталар бе азы үжей хонух биле хонуктуң чырык чартыы (хүн) бе? Ай биле хүн ынчап барып болур чүве болза, домактың тургузуу шын, а аянзашка чевен, шулүксүвес.

Чечен чугаалдың домактары бөдүүн чугаадан шынап-ла чечени, өткүү-биле онзаланган ылгалыр болгай.

Канчаар-даа болза билдинип чораай аан дээр хөөнүг чугаалдың ажыы эвээш. Чугаалды тургузуп турар кижи бодунуң домактарын шилир, хоюглаар, сайгарып көөр ужурлуг.

Чугаалдың үнези болза, ооң домактарының, сөзүнүң (дылының) чонга онза билдингири-биле илереттиннер деп билир мен.

А. БЕЛЕК-БАИР,
башкы.

СОНУУРГАКТАРГА БУЛУҢ

КОМПЬЮТЕР ХООРАЙГА ДУЗАЛАП ТУРАР

ВАРШАВА. Польшаның найысылалының газ дамчыдар хоолайларының ниити узуну 2 муң хире километр. Аңаа чылдың-на 100 километр немежип турар. Ынчангаш газ дамчыдар хоолайларның байдалын хайгаарап көөрү, авария болганда чогуур хемчеглерни алыры улам нарыыдап турар. Газ үлетпүрүнүң Варшава институдунуң тускай эртемниглери «Мера-302» деп саналга машиназының дузазыбиле газ хоолайларын ыракта башкарарының болган хайгаараарының системазын кылгаш, ону шенээри-биле ажыглап эгелээн. Системаның ажылы телехемчээшкиннерни болгаш телесигнализацияны дузазы-биле боттанып турар. Хемчээшкиннер кылып чорудар чеди станциядан базышкынның, газ агымының шаркынының дугайында болгаш оон-даа өске медээлерни коньютерже дамчыдып турар.

1975 чылдың төнчүзүнде системаны ажыглаарының шенелдези доостур, Варшаваның бүгү газ четкизинге ажыглаары-биле ону алгыдын эгелээр.

ГЭС — МУЗЕЙ

БЕЛГРАД. Джетица хемге Сербияда эн баштайгы электростанцияны ажыглалга киирген хүнүнден бээр 75 чыл ою бо чылын болур.

Ол ГЭС шагда-ла ажылдавайн барган, а 10 чыл мурнунда ону төөгүнүң тураскаалы кылдыр чарлаан. Ооң 10 чыл ооң бо чылын демдеглеп турар, ол кайгамчыктыг үе-биле холбаштыр ол ГЭС-ти музей кылыр дугайында шинтпир хүлээп алдынган.

Бо талазы-биле Белград университединиң электротехника болгаш машина тудуунуң факультетериниң студентилери онза сонуургалдыглар. Оларга ол ГЭС өөредилгениң көргүзүг материалы болур.

ЭРТКЕН ҮЕГЕ ТУРАСКААДЫГ

БУДАПЕШТ. Будайск шиәзинин кызаа кудумчуларын болгаш Венгрияның найысылалының ооң-даа өске элэ каш районнарын тускай алпхевирлиг болдуруп турар 575 газ фонарьлары бар. 30 чылдарның төнчүзүнде Будапештиниң кудумчуларын болгаш шөлдерин 25 муң газ фонарьлары чырыдын турган. Оларның хөй пуруузун электри чырыы чоорту үндүр кызыпкан, ынчала-даа газ фонарьлары Будапештиниң кудумчуларындан болгаш шөлдериннен шуут чиде бербес. Хоорай Советиниң чоокта чаа хүлээн алган шинтпирин өзугаар 375 газ чырыткылары аңаа кажан кезеде ол хевээр артып калгаш, эрте бурунгу хоорайның төөгүзүнүн дугайында уттундурбас тураскаадыг болур.

ДҮРГЕНИ ЧЫЛДА 10 КМ

КИТО. Эквадорда Гуакиля хоорайның чурттакчызы Магдалена Хиггинс бодунуң Китода өөнүүнден 1924 чылда чоруткан чагааны чоокта алгаш, өөрээнинден ыглапкан. Китодан Гуаякилага чедир ыраа —500 километр.

Ол чагаада үр болганының хараазы-биле саргара берген фото-чурук бар, ол өг-бүле байырлалының киржикчилериниң чуруу болган. Оларның ам дыка хөй дириг артпаан.

Магдалена Хиггинс Китодан келир ол чагааны дыка үр маңаан. Ону чогуур үезинде алдын барган, өөнүүнге аажок хорадаан, ынчангаш ол 50 чыл дургузунда эжинге чагаа биживээн. Ам ол бактажыышкын уттундурган, оларның аразында найыралдыг харылзаалар мурнуку хевээр катап тургустунган.

Эквадорнуң почта ажылдакчылары ол чагаа ужун Хиггинстиң бодундан дудак чок өөрээн. «Магалыг-ла болгандыр! Чагаа ол хире озалдаадза, чедер ужурлуг кижизинге четкен-дир. Ол чорук бистиң почтавыстың ынаныштыг ажылының үлегер-чижээ болбас деп бе?» — деп, эквадорнун парлаалгазы магадап бижип турар. (СЭТА).

Агаар

Бөгүн агаарның температуразы республиканың даглыг черлеринге 13-18, артканнарынга ортумаа-биле —20-25 градус соок болур. Хаттың күжү кошкак.

Кызыл хоорайга онза өскерлиишкин чок, кошкак хаттыг, 20-28 градус соок агаар болур.

Автоорукторга көстүр хемчээли 2-4 км.

КИНО

ЯНВАРЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Дээрги Септиманың ресторады» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР». «Алдын дулгуур» 9.00, 12.20, «Саниковтуң чери» 10.30, 13.50, «Есения» (2 сериязы калы) 15.40, 18.25, 21.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кызыл эртине даш» 11.00, «Таныла»=12.50, 14.40, 16.30, 18.20, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Туттурбас өжээн өскекчилери» 10.30, 12.00, «Аас-кежиктиг болуруп күзелдиг» 13.30, 15.00, 16.30, 18.00, 19.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Далайга дамды» 12.00, «Полицейжи чурттап чоруп тур» 16.00, 18.00 шактарда.

ЯНВАРЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Оливер» (2 сериязы калы) 9.45, 11.30, 15.15, 18.00, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночылыды 9.50, «Баяя тажы» 11.20, 15.20, 17.00 «Дээрги Септиманың ресторады» 13.00, 18.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Россия империязының дужулгези» (2 сериязы калы) 15.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Таныла» 15.00, 17.00, 20.00, «Россияның аялгазы» 19.00 шактарда.

Спорт

БҮЗҮРЕЛДИГ ТИИЛЕЛГЕ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр.). Совет боксёрлар АКШ-тың командазы-биле ийи дугаар ужурашкаш, бүзүрелдиг тиилелгени чедип алган. Чеди совет спортчулар аңаа киришкеш, алдызы удурланыкчыларындан артык куштүүн, мергежилдиин көргүскен.

Карагандадан Бахтай Сапеев, Еревандан Давид Торосян, олимпий чемпиону москвачы Вячеслав Лемешев ооллар аразынга болган Европа маргылдаазының чемпиону Москва чурттуг. Михаил Бычков, Ждановтан Анатолий Климанов, Магадандан Игорь Высоцкий олар тиилелгени чедип алган.

АКШ-тың командазынга чаңгыс санны Бобби Хуарес берген. Ол Челябинскиден Александр Журавлев-биле боксташкан. Ийиги раундада совет спортчу кемдээн, маргылдааны оон ыңай уламчылаарын эмчи чөпшээрээн.

СПОРТЛОТО—СРЕДА САНЫНДА

1975 чылдың «Спортлотозунуң» дөрткү тиражы февраль 12-де болур. Ам спорт лотереяның тиражы неделяның үшкү хүнү — среда санында эртер: февраль 19-та, 26-да, март 5-те. Бо дугайында январь 22-де Москвага болган парлалга конференциязында Спорт лотереязының кол эргелелиниң начальниги П. А. Чекрыжов дыңнаткан.

1970 чылдың октябрь 20-ден бээр «Спортлотону» ойнап эгелээн. Дөрт чылдың дургузунда бистиң чуртувустуң бүгү хоорайларының чурттакчылары аңаа киришкен.

— Лотереяның тиражынга киржип турарларның саны улам өзүп орар. Ында ойнап турар дыка хөй эштер тиражтың санын көөдеп дугайында чагааларында дилээн болур —деп, П. Чекрыжов СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

«Спортлотодан» киргеп орулганың (дөрт чылда 350 миллион рубльдиг карточкаларын саткан) чартыы күш-культура болгаш спортту сайзырадырынче чоруп турар.

Телевидение

ЯНВАРЬ 26-ДА

МОСКВАДАН

9.00 Дамчыдылгалар программазы.
9.05 **«Индияның улустарының ырлары болгаш танцылары». Өңнүт.**
9.35 **«Эрткен чылдарга тураскаады». «Ийи дайынчы».** Уран-чечен фильм.
10.50 Ф. Мендельсон. Скрипка биле оркестрге концерт. Грузин ССР-ниң алдарлыг артизи Л. Исакадзе Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң симфония оркестринин үделгези-биле күүседир. Дирижеру М. Шостакович.
11.20 Мультфильмнер программазы: **«Пони тырыкыда маңнап тур», «Маугли»** 2-ги сериязы. Өңнүт.
11.50 Медээлер.
12.00 **«Совет Эвилелиниг баран боон тур мен!»**
13.00 **«Менди-ле, таныва́зым чалыы назын!»** А. С. Пушкиниң чогаалдарынга школачыларының уран иомчулга конкурузу. Өңнүт.
14.00 **«Музыкалыг киоск».**

КЫЗЫЛДАН

14.30 Уругларга. Мультфильм.

МОСКВАДАН

14.40 **«Кино аян-чоруктарының клуву».** Өңнүт.
15.40 **«Эртенги почта».** Музыкалыг программа. Өңнүт.
16.10 **«Делегей панорамазы».**
16.40 **«Бистиң кожаларывыс». «Почтальонга тураскаал».** Өңнүт.
17.50 **«Ye».** Информастыг программа.
18.00 Р. Гамзатовтуң шүлүктеринге Д. Кабалевскийниң романстары. РСФСР-ниң улустуң артизи В. Левко күүседир.
18.20 **«Ном делгинри».**
19.05 **«Көдээге шак».**

КЫЗЫЛДАН

20.05 Уругларга. Мультфильм.

МОСКВАДАН

20.15 **«И О. Дунаевскийниң музыка чогаалдары».** Концерт. Эвилелдер бажыңының Колонналыг залынган дамчыдылга.
23.00 **«Ye».** Информастыг программа.
23.30 **«Индияның улустарының ырлары болгаш танцылары». Өңнүт.**
00.00 00.30 **«Москва болгаш москвачылар».**

ЯНВАРЬ 27-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

13.00 Документалдыг фильмнер программазы: **«Тулган сойгалакчы», «Оожум океанда».**
15.00 **«Почта романы».** Уран-чечен фильм. 1-ги, 2-ги сериялары.
17.40 Уругларга. **«Серенге хааржаның иштиндеоол».** Телешин.
18.50 Телемедээлер.
19.00 Киножурнал.
19.10 **«Ном кижи бүрүзүнүн дузалакчызы, сүмележикчизи болзун дээш».** Дамчыдылга.
19.40 **«Доштар кырында чалгынар».** Кыска фильм.
20.00 **«Ниитилел амыдыралының экраны».** Дамчыдылга.
20.25 **«Кым болурул?»** Кыска фильм.
20.35 Телемедээлер.
20.50 Чарлалдар, реклама.
20.55 **«Адрези: Кызылдың телестудиязы».**
21.50—23.00 **«Диканька суур чанынга кежээлер».** Кинокомедия.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажылагый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтериялың 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үлүүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

Тиражы 16056. ЧАГЫГ № 95.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТС —00038.